

Foreninger i forandring

HÆFTE IV fra forskningsprojektet

'Folkelig gymnastik i en moderne motionskultur'

Bjarne Ibsen og Peter Mindegaard Møller

Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund

Syddansk Universitet

Indhold

1. Indledning	3
2. Forenings-motionscentre –en ny foreningsform	6
Overblik.....	6
Jyllinge-Gundsømagle Idrætsforenings Vægttræningsafdeling	7
Vindinge Idrætsforenings Motionscenter	9
Vallekilde-Hørve Gymnastikforening Motion.....	11
Ærøskøbing Idræts Klubs Motionscenter	13
3. Den 'nye' gymnastikforening	15
Overblik.....	15
Salto City.....	16
Søndersø Gymnastikforening	19
Skjold Gymnastik Birkerød.....	24
Randers gymnastiske Forening.....	30
4. Krav til de 'nye' foreninger	37
Ledelse	39
Faciliteter	40
Økonomi	42
Instruktører	44
5. Fællesskab, frivillighed og folkelighed	47
Fællesskabet	48
Frivilligt arbejde.....	50
Folkelighed.....	52
6. Udvikling af nye foreningsformer	57
Ildsjælen.....	57
Rummelighed og regelfrihed.....	58
Den lokale kontekst.....	59
Foreningstypen	60
Konkurrence	60
Litteratur	63

1. Indledning

Engang dyrkede danskerne først og fremmest idræt i foreninger. Ville man spille fodbold eller gå til gymnastik, måtte man finde en idrætsforening. I dag ser billedet helt anderledes ud. Andelen af befolkningen, der dyrker idræt i en forening, er fortsat stor – og svagt voksende – men den store vækst i idrætsdeltagelsen sker uden for foreningernes regi. Mange klarer motions-behovet ved at vandre, cykle eller løbe på egen hånd, mens andre søger hen til et af de mange kommercielle motions- og fitnesscentre. I dag er halvdelen af de voksne, der dyrker idræt og motion, medlem af en idrætsforening, men næsten hver fjerde dyrker motion i et motionsinstitut, og tallet er efter alt at dømme stigende (Ottesen og Ibsen 1999; Larsen 2003 a; Larsen 2003 b; Bille, Fridberg, Storgaard og Wulff 2005). Andelen af befolkningen, der dyrker motion i kommercielle motionscentre, er dog lavere end i de andre lande – der i blandt Norge (Steen-Johnsen og Kirkegaard 2008).

Væksten i den kommercielt organiserede motionsidræt hænger i høj grad sammen med, at den store stigning i motionsdeltagelsen først og fremmest sker inden for nogle trænings- og motionsformer, der kan tjenes penge på, og som der ikke har været tradition for i foreningerne. Det gælder især aerobic og lignende træningsformer, styrketræning og de seneste år også spinning. Det skønnes, at der i dag er ca. 600 motionscentre i Danmark, hvoraf $\frac{3}{4}$ er kommercielle (Kirkegaard 2007).

I mange år ignorerede gymnastik- og idrætsforeningerne de nye aktiviteter. Man kunne leve med, at mange ikke behøvede at være medlem af en forening for at få motion ved at gå, løbe eller cykle. Den store tilslutning til aftenskolerne fra slutningen af 1960'erne blev forklaret med, at Fritidsloven gav økonomisk støtte til bevægelsesfagene i aftenskolerne, mens voksenholdene i gymnastikforeningerne ikke kunne få tilsvarende støtte. Derimod var det sværere for foreningerne at fortrænge, at mange foretrak at dyrke motion under kommercielle former, og det var ikke mindst en torn i øjet på gymnastikforeningerne, som så en alvorlig konkurrent i de nye motionscentre.

Sidst i 1980'erne valgte idrætsorganisationerne imidlertid at integrere workout og aerobic i udbuddet af kurser – selvom mange var af den opfattelse, at det anfægtede gymnastikkens traditioner og værdier. Langsomt fandt flere og flere af de nye

aktivitetsformer – som vi i denne undersøgelse betegner som beslægtede aktiviteter til gymnastikken - indpas i især DGI. Sidst i 1990'erne tog DGIs gymnastikudvalg spørgsmålet om gymnastikforeningernes mulige bidrag til sundhedsfremme op. Selvom man altid har tillagt idræt – og ikke mindst gymnastik – en sundhedsmæssig værdi, var det først nu, at der forelå bevis for den betydning, fysisk aktivitet har som forebyggelse mod en række livsstilsbetingede sygdomme. DGIs Voksengymnastikudvalg udgav temaheftet 'Velkommen til udvikling og fornyelse i voksengymnastikken', som blev startskuddet til en række initiativer og udviklingsprojekter. På en landsdækkende møderunde, hvor mere end 80 foreninger deltog, blev begrebet 'målrettet træning' introduceret med ideer til nye aktiviteter i foreningerne, og dette blev fulgt op af en omfattende kursusaktivitet, udvikling af kursusmaterialer, ansættelse af en projektmedarbejder mv. I 2003 besluttede DGI at støtte oprettelsen af foreningsmotionscentre. Målet var, at der i løbet af 10 år skulle oprettes mindst 100 nye foreninger med træningscentre.

Dette hæfte sætter fokus på, hvordan denne udvikling har udfordret og forandret foreningerne. I princippet kan et foreningsområde forandre sig på to måder. For det første kan de eksisterende foreninger tage nye aktiviteter op, ændre organisationsformen og gøre arbejdet på en ny måde. For det andet kan området – i dette tilfælde den foreningsorganiserede gymnastik og motion - forandre sig, ved at nye foreninger - med nye interesser, mål, aktiviteter og arbejdsformer - opstår, og gamle foreninger holder op (Carroll 1984. Aldrich og Pfeffer 1976).

I det første afsnit beskrives de nye foreningsdrevne motionscentre. Andet afsnit ser nærmere på gymnastikforeninger, der har taget mange af de nye motionsaktiviteter op og har haft stor vækst. Tredje afsnit sætter fokus på, hvilke krav det stiller til disse foreninger, og hvad der karakteriserer dem. I fjerde afsnit belyses det, hvilke følger sådanne ændringer i den foreningsorganiserede gymnastik og motion har for de centrale værdier, som foreningsgymnastikken traditionelt har været forbundet med: Fællesskabet, frivilligheden og folkeligheden. Det sidste afsnit er en analyse af, hvad der kan forklare oprettelsen af nye foreninger og udviklingen af gamle.

Analysen bygger primært på interviews med otte foreninger – fire foreninger med motionscenter og fire gymnastikforeninger. Dette suppleres med analyser af foreningers oplysninger og svar fra andre undersøgelser.

Tak til alle otte foreninger som åbent og engageret har stillet sig til rådighed for undersøgelsen, og tak til Anders Kragh Jespersen, Birgitte Nielsen og Dorte With fra DGI for gode kommentarer og forslag til forbedringer af analysen. Hver forening har godkendt beskrivelsen af den, men det er selvfølgelig forfatterne af hæftet, som har ansvaret for teksten.

2. Forenings-motionscentre –en ny foreningsform

Overblik

På DGIs hjemmeside findes en oversigt over de foreninger, som har et motionscenter eller lignende (www.dgi.dk/gymnastik). Ifølge denne liste fandtes der i foråret 2007 201 foreninger med et motionscenter. Siden begyndelsen af 2006 er antallet af foreninger på oversigten vokset med godt 50 foreninger. Langt de fleste af disse 'centre' er dog en aktivitet eller selvstændig afdeling under en idrætsforening med flere aktiviteter (flerstrengt idrætsforening, motionsforening, enstrengt forening i fx fodbold eller roning eller en firmaidrætsforening). Det gælder for ca. 75 pct. af motionscentrene. Knap ti pct. hører til på en efterskole, højskole eller anden uddannelsesinstitution, der er medlem af DGI. Kun omkring 15 pct. af centrene er selvstændige foreningsmotionscentre.

Det er dog tvivlsomt, om alle disse foreninger har et egentligt motionscenter. I mange foreninger er det givetvis ikke andet end et lokale med forskellige træningsmaskiner og motionscykler, som medlemmerne af de forskellige afdelinger kan benytte sig af som supplement til træningen i fodbold, badminton osv. Inkluderes sådanne foreninger også, er antallet af 'motionscentre' i foreningsregi givetvis større end de 201 foreninger på DGIs oversigt.

Det er især i mindre bysamfund, at vi finder motionscentre i foreningsregi. Der findes kun ganske få forenings-motionscentre i København, Århus, Odense, Ålborg og Esbjerg, og der er forholdsvis få i mellemstore byer (fx Frederikshavn, Herning, Randers og Svendborg). Langt de fleste foreninger med et motionscenter findes i mindre byer eller landsbyer (fx Mou, Pandrup, Farsø, Vilsted, Spjald, Aunum, Ejstrupholm, Helle, Brobyværk, Vallekilde og Stevns). Der findes forholdsvis flest centre på Fyn og i Nordjylland, mens der er relativt få på Sjælland.

Pr. 31. december 2006 havde de 145 foreninger, som havde opgivet et særskilt medlemstal for aktive i 'motionscenter', tilsammen ca. 42.000 medlemmer. I gennemsnit havde foreningerne 290 medlemmer, der dyrkede motion i 'motionscenter'. Fra 2004 til 2006 voksede medlemstallet i gennemsnit med 25 pct. i de foreninger, der har opgivet

medlemstal for begge år. Det er især de store og mellemstore forenings-motionscentre, som har fået flere medlemmer.

De fleste af motionscentrene er dog forholdsvis små. Knap halvdelen af centrene har færre end 100 medlemmer, og hver fjerde har færre end 50 medlemmer. Det kan skyldes, at nogle 'centre' også kan benyttes af foreningens øvrige medlemmer, uden at de er registreret som center-medlemmer, men det kan også hænge sammen med, at en del centre er helt nye. Gennemsnittet trækkes imidlertid op af nogle meget store foreninger. Ti foreninger har mere end 1000 motionscenter-medlemmer, og det største center har godt 2.500 medlemmer. I gennemsnit er motionscenter-foreningerne større end den gennemsnitlige idrætsforening.

Medlemstallene viser en næsten lige kønsfordeling, idet 47 pct. af medlemmerne er kvinder. De mindste centre skiller sig dog ud ved at have forholdsvis flere kvinder, end de større centre har. Blandt de unge er der lidt flere mænd end kvinder, mens det omvendte er tilfældet i den ældste aldersgruppe. Aldersgruppen 25 til 59 år udgør den største gruppe med 60 pct. af alle medlemmerne i de foreningsdrevne motionscentre, mens den ældste aldersgruppe (60 år og ældre) udgør 13 pct., og de yngste under 25 år udgør 27 pct.

Vi skal her se nærmere på fire foreningsdrevne motionscentre. Ét meget stort og relativt gammelt center og tre nye centre, der hurtigt er blevet en succes. De fire motionscentre er forskellige indbyrdes med hensyn til størrelse og historie, men centrene har det til fælles, at de findes i mindre lokalsamfund og er afdelinger af større flerstrengede idrætsforeninger. Grundlaget for beskrivelsen er et besøg på alle centrene, interview af ledere fra hvert center samt forskellige materialer, som centrene har stillet til rådighed.

Jyllinge-Gundsømagle Idrætsforenings Vægttræningsafdeling

God økonomi, lavt kontingent og venteliste.

15 km. nord for Roskilde, ud til Roskilde Fjord, ligger Jyllinge. Jyllinge-Gundsømagle Idrætsforening (JGI) er byens og kommunens store flerstrengede idrætsforening med 14 afdelinger og mere end 5.000 medlemmer. Der er en stærk tradition for gymnastik i foreningen, men der er også store afdelinger for svømning, fodbold og badminton. Den

største afdeling er dog 'vægttræningsafdelingen', som i 2006 havde ca. 2.500 medlemmer.

Ideen til afdelingen opstod i 1983. Der var flere som interesserede sig for styrketræning, men man ønskede ikke et kommercielt motionscenter og benyttede sig i stedet af de kontakter, flere af initiativtagerne havde til JGI. Året efter blev tanken omsat til handling, da afdelingen åbnede i lejede kælderlokaler i den lokale hal. Hurtigt havde afdelingen 100 medlemmer, og siden da er antallet vokset år for år

De mange medlemmer gør, at økonomien er helt i top. En årlig omsætning på op imod 2.300.000 kr. betyder, at der årligt genereres et overskud på hen imod trekvart million kroner. Det på trods af, at afdelingen har en stor årlig husleje til Jyllinge Hallen, 500.000 kroner, og at JGIs kontor også modtager mange penge fra afdelingen, 400.000 årligt. Den gode økonomi har betydet, at man løbende har været i stand til at udskifte og forny maskinerne. De første maskiner blev købt brugt af et motionscenter, der var på vej til at stoppe, for 40.000 kroner. Siden da er der investeret omtrent 1 mio. kr. i nye maskiner.

Den største hindring for fortsat vækst er pladsmangel. Derfor har afdelingen flere gange finansieret en ombygning af og tilbygning til den selvejende institution Jyllingehallen, så afdelingen i dag råder over ca. 650 m² og mindst 80 forskellige maskiner. Først blev kælderrummet udvidet til det dobbelte, så fulgte endnu en udvidelse, og for otte år siden blev der lavet en tilbygning i millionklassen, idet taget i hallens halve længde blev forlænget, så der under det kunne ligge et 10 meter bredt lokale. Det rummer specielt de aerobe motionsredskaber: romaskiner, løbebånd, cykler m.v. Med udbygningen og det meget lys, der falder ind i lokalerne i stueetagen, er det samlede indtryk blevet lyst og venligt. Spejlene i forbindelse med vægtrummen i kælderetagen medvirker sammen med indfaldende lys fra de øvrige lokaler samt god kunstig belysning og god ventilation til at minimere det kælderagtige ved denne del af centret. "Uden ordentlig ventilation", kommer folk, især kvinderne, ikke, siger formanden.

Gennem årene er tilbuddene til medlemmerne blevet udvidet. Der er solarium og mulighed for massage, og senest har man købt sig ind i svømmehallen, så medlemmerne disponerer over to timer hver uge. Det betyder, at nogle af afdelingens medlemmer udelukkende svømmer. Man har endvidere overvejet at købe nogle kajakker, som

medlemmerne kan leje. Centeret har også planer om at investere i bedre fysiske forhold for medlemmerne, dels ved at lave nye badefaciliteter, dels ved at gøre det lettere for medlemmerne selv at låse sig ind og ud af hallen. Det kunne gøre afdelingen mere uafhængig af hallens personale.

Medlemmerne kommer fra hele Nordsjælland, og knap halvdelen af medlemmerne bor uden for Jyllinge og omegn (tidligere Jyllinge Kommune). *'Vi har en medlemssammensætning, som rummer alle befolkningsgrupper og alle aldersgrupper ned til 15 år, og der kommer også folk af anden etnisk oprindelse end den danske'*, siger formanden og viser hen mod to unge iranske piger, som er i gang med noget konditionstræning.

Centeret ledes af en bestyrelse på fire medlemmer, der alle har været med i mange år. Formanden har således haft posten i 15 år. Bestyrelsen er 'selvsupplerende' i den forstand, at man anbefales til den. Bestyrelsens størrelse og anciennitet betragtes som en fordel, fordi man har let ved at træffe beslutninger. Centeret har 8-10 lønnede instruktører. I de første mange år stod bestyrelsens medlemmer selv for instruktionen og mange øvrige funktioner, men i takt med at økonomien blev bedre, var det ikke længere nødvendigt. Den gode økonomi gør også, at man har kunnet ansætte en 'opsynsmand' til forefaldende arbejde på centeret. De samlede udgifter til løn er ca. 400.000 kr., hvoraf halvdelen går til 'opsynsmanden'.

Forholdet til de andre afdelinger i foreningen er godt. De kan godt læse (de økonomiske) tal og se de fordele, motionscenteret har givet for hele foreningen. Bl.a. giver afdelingen hvert år et tilskud til ungdomsafdelingerne i de andre afdelinger i foreningen, og afdelingen har som nævnt også finansieret en udbygning af Jyllingehallen. Samtidig er man påpasselig med ikke at gå ind på de andre afdelingers enemærker, eksempelvis stoppede man med aerobic, da det gik ud over gymnastikafdelingen.

Vindinge Idrætsforenings Motionscenter

God udvikling, dejlig blandet medlemsskare, økonomisk set bedre end banko.

På den anden side af Roskilde, 4 km. syd for byen, ligger Vindinge. En by med ca. 3.000 indbyggere. Den 4. oktober 2004 åbnede den lokale flerstrengede idrætsforening,

Vindinge Idrætsforening (VIF), dørene for et nyt motionscenter. I flere år havde foreningen været optaget af, hvordan den i højere grad kunne tilbyde aktiviteter, som flere i lokalsamfundet havde lyst til at deltage i. Derfor tog foreningen i 2002 initiativ til en undersøgelse af de lokale borgeres ønsker om idræt og motion i bestræbelse på at udvikle foreningen i overensstemmelse dermed. Et af undersøgelsens meget interessante resultater var, at 30 pct. af de voksne (over 14 år) kunne tænke sig at gå til styrketræning i foreningens regi, og 10 pct. kunne tænke sig at gå til spinning samme sted. Det gav bestyrelsen troen på, at der var nok til, at et motionscenter kunne løbe rundt (Ibsen 2002).

Centret er beliggende i en pavillon, som er placeret i sammenhæng med en nybygget hal. Pavillonen er lejet med forkøbsret. Fra lokalerne er der en god udsigt, og beliggenheden er med til at gøre tilbuddet attraktivt.

I begyndelsen af 2007 havde motionscenteret 320 medlemmer, hvilket er en stigning på ca. 70 medlemmer på et år. De fleste af medlemmerne er fra byen, men der kommer også en del udefra – der er et stort potentiale. Det ses også deraf, at ca. 60 pct. af dem, der dyrker motion i centeret, ikke tidligere har været medlem i VIF. Ifølge formanden skal centerets succes bl.a. findes i det forhold, at medlemmerne kan komme i centeret fra kl. 5 til 23, og det betyder, at forskellige grupper benytter centeret på forskellige tidspunkter af døgnet. *'Fleksibilitet ved den lange åbningstid er en del af årsagen til centerets succes'*. Om formiddagen er der rigtigt mange ældre, der hyggesnakker mens de træner, og om eftermiddagen er det typisk en blanding af aldersgrupper. Fra sidst på eftermiddagen til hen på aftenen er der typisk mange unge mellem 16 og 20 år. *'Det betyder, at masser af mennesker, der ellers ikke ville mødes, får snakket sammen mens der dyrkes motion. Jeg synes dette sociale element er næsten lige så vigtigt, som det at medlemmerne får et bedre helbred'*, siger formanden.

Et godt incitament for at være medlem er økonomien. Det koster kun 1.150 kroner for et års medlemskab med et indmeldelsesgebyr på 250 kroner - en tredjedel af hvad det koster i et kommercielt motionsinstitut i det nært beliggende Roskilde. Trods det lave kontingent er centrets økonomi god, og når først pavillonen er afdraget om få år, så bliver der overskud til nye initiativer. Økonomien er udskilt fra den øvrige forenings drift, men man har det som mål, at man skal generere et provenu for derved at kunne foretage

udvidelser. På den måde forsvinder pengene ikke ud af foreningen. Samtidig er man opmærksom på, at en udvidelse til at kunne rumme over 400 medlemmer også betyder øgede udgifter til lokaler og ledere – og det giver lidt 'panderynker' hos de ansvarlige.

Man er meget bevidst om, at man er en del af Vindinge Idrætsforening. Motionscenteret er med til at give foreningen en bredere profil – hvert aktivitetsområde kræver sit, men bidrager også med noget. Man har haft en synergieffekt på gymnastik – de har oplevet medlemsfremgang siden motionscenteret er kommet til. Inden for stavgang og powerwalk er centeret også gået i spidsen. Det dyrkes i vid udstrækning af de, der også benytter centeret. I det hele taget vælger man at involvere sig i meget i foreningen. Mange synes, at det er spændende at være med et sted, hvor der sker noget.

Alt arbejde i foreningen foregår på frivilligt basis. Man har 11 instruktører, der alle har gennemgået en instruktøruddannelse. De skriver sig på tre uger frem, nogle op til fire gange om ugen. Så kan medlemmerne selv skrive sig på til at få instruktion af den instruktør, de ønsker. Mange af instruktørerne kommer fra gymnastik, de er født i byen og har været væk fra foreningen i forbindelse med uddannelse. Nu, da de er flyttet tilbage, giver de tilbage til foreningen. At give unge kurser ses derfor som en givende investering. Det er ikke svært at få frivillige ind i motionscenterudvalget. Opgaven er at finde de rette, dem der vil og kan afse tid til det. En fast person, med godt lokalkendskab og folks tillid, står for rekrutteringen, hvilket betyder, at nye udvalgsmedlemmer ikke altid på forhånd har nogen tilknytning til foreningen. I den forbindelse arbejdes der på at tilrettelægge et uddannelsesprogram med en høj kvalitet, hvor der er et struktureret forløb.

Vallekilde-Hørve Gymnastikforening Motion

Frivillighed og et nyt fællesskab i traditionsrigt lokalsamfund.

I Vallekilde-Hørve har man en lang tradition for at gøre tingene selv. En tradition der fortsatte, da en badmintonspiller for nogle år siden fremkom med et ønske om at få et motionscenter i den lokale forening. Man havde før haft et styrketræningscenter i byen, men det var nu lukket. På opfordring fra bestyrelsen i Vallekilde-Hørve Gymnastikforening (VHG) indhentedes materiale derom, og efter en gennemgang af hele konceptet gik den

selvejende institution Vallekilde-Hørve Fritidscenter med på ideen. To år efter slog 'VHG Motion' den 16. august 2004 dørene op til det nye motionscenter som en selvstændig afdeling under VHG.

Starten har været god, om end udgifterne til maskiner og lokaler – herunder ventilationsanlæg – er blevet en del større end på forhånd beregnet. I alt har man investeret omkring 1.000.000 kroner, samtidig med at der er brugt megen frivillig arbejdskraft. Den store investering har betydet, at man har været nødt til at opjustere den oprindelige kalkule med et par hundrede medlemmer, så man nu påregner at skulle op på omkring 300 årsmedlemmer for at få det til at løbe rundt. I 2005 var ca. 750 personer i kortere eller længere tid medlem af motionscentret.

Det første år var der således en forholdsvis stor gennemstrømning. Måske fordi man i begyndelsen ikke havde de fornødne menneskelige ressourcer til at 'servicere' afdelingens medlemmer. Både bestyrelsen og de 26 frivillige instruktører har således haft et travlt første år. Alle er garvede frivillige fra andre aktiviteter under VHG paraplyen, flere med bestyrelsesposter i flere afdelinger. De fleste instruktører er blevet håndplukket af bestyrelsen. De er kendte fra andre sider af foreningsarbejdet. Men der er også, blandt instruktørerne, kommet nye til udefra. Man har dermed undgået, at alt det frivillige arbejde udføres af en lille lukket kerne. Centeret er også klar over, at der skal en aflastning til på instruktørsiden i fremtiden, så man arbejder på at få 4-5 nyuddannede instruktører i gang.

Det har kun været muligt at iværksætte få andre aktiviteter end motionstræning. Der er hold til spinning seks gange om ugen, et hold af unge der kommer en gang om ugen sammen med en instruktør, og et hold overvægtige børn har også brugt centeret. I forbindelse med generalforsamlingen har en foredragsholder holdt et foredrag om kost, men det trak ikke mange til. Men man har ideer om nye tiltag i fremtiden, når arbejdsbyrden tillader det. Et tæt samarbejde i VHG – formændene for alle foreningens seks aktiviteter sidder sammen i hovedbestyrelsen – gør, at der ikke har været nogen intern rivalisering i foreningen. Man opfatter sig som ét stort fællesskab.

Kontingentet er på kr. 1600 for et helt år og kr. 200 i startgebyr. Det er med til at finansiere 'briksystemet', der gør, at medlemmerne selv kan lukke sig ind og ud.

Medlemmerne har mange ønsker til nye maskiner og rekvisitter (et ekstra løbebånd, et slankebånd osv.), men det vil der først blive set på, når den første svære fase for centeret er overstået.

Ærøskøbing Idræts Klubs Motionscenter

Nyt tilbud til både fastboende og turister, tilpasset omgivelserne.

I september 2005 åbnede et nyt foreningsdrevet motionscenter i Ærøskøbing. Centret blev dannet, efter at nogle medlemmer et par år tilbage havde efterlyst motionsaktivitet som et tilbud under Ærøskøbing Idrætsklub (ÆIK). Et udvalg bestående af tre personer blev nedsat for at undersøge mulighederne. To spørgeskemaer blev udsendt til foreningens medlemmer med et års mellemrum, og de viste en stigende interesse. Det store skred i etableringen af motionscentret skete, da det tidligere cafeteria i Arrebohallen blev ledigt. Motionscentret kunne herefter etableres i lyse lokaler på første sal i hallen. Under vejledning af DGIs konsulenter blev der udarbejdet en skitse til centrets indretning og forslag til valg af maskiner. Indretning og køb af maskiner finansieredes med en egeninvestering på 100.000 kr. og et rentefrit lån på 250.000 kr. fra DGIs lånefond. Motionscentret er nu en ligeberettiget del af ÆIK.

Økonomisk har det rentefrie lån fra DGI og en ordning med tilskud fra kommunen til udvalgte målgrupper bevirket, at man har fået en god start. Der skal kun omtrent 55 medlemmer til, for at motionscentret kan løbe rundt økonomisk, og allerede på åbningsdagen meldte 40 sig ind. Senere er der kommet flere til, så medlemsantallet i 2006 var cirka 175, altså markant over det antal der skal til, for at centret er udgiftsneutralt.

I forbindelse med etableringen af motionscentret har man allerede formået at få uddannet otte frivillige instruktører, der varetager den daglige instruktion af medlemmerne. En af foreningens bærende kræfter står for den daglige ledelse og efterser også maskinerne. Man har desuden været meget bevidst om, at det er nødvendigt at have uddannede instruktører, og at det koster penge at uddanne dem. Centeret står imidlertid med det problem, at mange unge flytter fra øen i forbindelse uddannelse og arbejde. Man er derfor glad for, at man har kunnet tiltrække instruktører i alle aldre. På den måde

afspejler instruktørerne også de aktive: det er folk i alle aldre, der både vil have vægttræning og kredsløbstræning.

Selv om megen tid og energi er gået med etableringen af centret, har der også været overskud til at fremsætte visioner for fremtiden. Visionerne går fra det umiddelbart pragmatiske, at sælge medlemskaber til turister i samarbejde med den lokale turistforening, til det mere lokalpolitiske, at være med til at hindre affolkningen af øen. I forbindelse med sidstnævnte foreligger der ideer om et samarbejde med andre lokale aktører, såsom vandrehjem og campingplads. I forvejen er ÆIK involveret i meget frivilligt arbejde på Ærø og arrangerer bl.a. byfester.

Medlemmerne i centret kommer fra alle dele af øen, men der er kun kommet få til fra et nu lukket kommercielt center på øen, samtidig med at et andet foreningsbaseret center på øen ikke opfattes som en konkurrent. I stedet er der en stolthed over, at øen på dette felt er så godt dækket ind. Blandt de aktive kommer der mange i centret, som man ikke før har haft kendskab til i foreningsregi. Op mod en tredjedel af medlemmerne menes at være nye. Især kommer der en del ældre i centret, og i den forbindelse har især de yngre vist sig gode til at vejlede og instruere, når der eksempelvis er spørgsmål om maskinernes funktion og anvendelse.

3. Den 'nye' gymnastikforening

Overblik

En undersøgelse af foreningslivet i det forhenværende Fyns Amt, som blev gennemført i 2004, viser, at omkring hver tiende idrætsforening er en gymnastik- eller danseforening. Godt halvdelen af disse foreninger er dannet siden 1975, og hver fjerde er dannet siden 1990. Sammen med almene motionsforeninger er det den aktivitet, som har forholdsvis flest nye foreninger. Halvdelen af gymnastikforeningerne svarede, at de i sammenligning med fem år før besvarelsen af spørgeskemaet havde flere medlemmer, mens omkring hver femte forening havde haft tilbagegang i medlemstallet (Ibsen 2006).

Fra 1992 til 2001 faldt antallet af medlemmer i gymnastikforeninger i DGI med ca. 26.000 medlemmer fra knap 315.000 til knap 289.000, dvs. et fald på ca. 8 pct. Men siden da er antallet igen steget til næsten samme niveau som i 1992. I 2006 var det samlede antal godt 310.000. I samme periode er antallet af piger faldet, men det er mere end opvejet af en stigning i antallet af drenge, som nu udgør omkring en tredjedel af børn og unge under 25 år. I aldersgruppen 25 til 59 år er antallet af kvinder faldet fra godt 100.000 medlemmer til godt 65.000, og samme tendens gør sig også gældende hos mændene, om end de udgør en meget mindre andel. Til gengæld er antallet af medlemmer, der er ældre end 59 år, næsten fordoblet. Samlet er der altså sket et lille fald i antallet af medlemmer i gymnastikforeningerne siden 1992, men de seneste år er udviklingen gået i den positive retning. Samtidig er der imidlertid sket en ændring i medlemsfordelingen. Drengene og de ældre udgør en større del, mens det især er gået tilbage i voksen-gruppen mellem 25 og 59 år. Det er netop denne gruppe, som motionscentre især konkurrerer med gymnastikforeningerne om.

Til denne undersøgelse er det udelukkende store foreninger, som er udvalgt. Tre af foreningerne har mere end 1000 medlemmer, som mindre end 5 pct. af gymnastikforeningerne i DGI har, og én forening har godt 500 medlemmer. I DGI er det hver sjette gymnastikforening, der har mere end 500 medlemmer. Det har endvidere været et kriterium for udvælgelsen til undersøgelsen, at foreningen har haft en stor medlemsvækst de seneste 10 år, og at foreningen har taget nye motions- og

bevægelsesformer op. De fire foreninger er Salto City, der hører til på Vesterbro i København, Søndersø Gymnastikforening i Nordfyns kommune ca. 15 km. nordvest for Odense, Skjold Gymnastik Birkerød i Rudersdal kommune nord for København og Randers Gymnastiske Forening. Disse foreninger er således ikke repræsentative for gymnastikforeningerne i Danmark, men ved at vælge forskellige typer af foreninger – hvad angår aktiviteter, størrelse, alder og tilholdssted – antages det, at fælles træk ved de undersøgte foreninger vil være generelle træk ved foreninger, der orienterer sig mod det brede gymnastikbegreb.

Salto City

'Ribe Amt' på Vesterbro, tradition og nytænkning.

Salto City hører til på Vesterbro i København. Foreningen blev stiftet i 1996. I 2006 havde foreningen ca. 1000 medlemmer, hvoraf omkring halvdelen er mellem 0 og 18 år. Ca. en tredjedel af medlemmerne kommer fra Vesterbro, men det er især børnemedlemmerne. Salto City hører først og fremmest til i DGI-byen, men den benytter også seks skoler i København og Institut for Idræts lokaler på Nørre Allé. Generelt har foreningen gode vilkår, men der er stor forskel på DGI Byen og de lokale skoler.

Foreningen beskæftiger sig først og fremmest med gymnastik, men den opfatter sig selv bredere som en krops-kulturforening. I sæsonen 2006-7 havde foreningen godt 30 hold på programmet: 11 hold for gymnastik og leg for børn, fire forældre-barn hold, seks børnehold, fem vandhold for børn, to hold for teenagere, ni hold for voksne der både omfatter rene motionshold og hold der tager sigte på opvisning (hvoraf der er udtagelse til ét hold), ét voksenhold i 'vandidræt', et hold for kræftramte, et hold for gravide, et hold for overvægtige børn samt et hold der spiller ultimate. Det karakteriserer foreningen, at de nye motionstræningsformer (fx Pilates og step) spiller en lille rolle i foreningen. *'Når vi ikke har taget det ind, så er det jo nok en konsekvens af, at hvis der ikke er nogen, som har yttret ønske om det, så bruger vi ikke en masse krudt på det, der skal være nogen, som brænder for det, ellers falder det bare til jorden. Det koster for mange kræfter, hvis ikke der er nogen, som brænder for det'* (bestyrelsesmedlem).

Foruden disse hold, som typisk mødes en gang om ugen, står foreningen for få større arrangementer. Foruden den traditionelle generalforsamling, der i Salto City ikke er så

traditionel endda, afholder foreningen én gang om året en stor aktivitets- og opvisningsdag – 'Salto City Dag' - for alle foreningens hold. Dertil kommer 'Salto City Vanddag' og involvering i 'Kulturhavn' (i samarbejde med to andre foreninger om 'Big Splash'). Instruktørerne mødes flere gange til instruktørmøder, og som noget nyt er der siden 2005 arrangeret vintersports-tur til Trysil i Norge for alle instruktørerne – på initiativ fra en af instruktørerne. Det er en måde at 'belønne' instruktørerne, som kun skal betale kr. 500 for at deltage.

Foreningens officielle formål vidner om foreningens nære forbindelse til den folkelige gymnastik- og idrætstradition i Danmark. Der benyttes begreber og udtryk som 'forpligtende fællesskab', 'det hele menneske', 'andre kulturelle aktiviteter' og 'indflydelse og demokrati'. Derimod leder man forgæves efter 'sundhed'.

I sin helhed lyder formålsparagraffen således: *'Med udgangspunkt i foreningstraditionen og et forpligtende fællesskab mellem medlemmerne at tilbyde gymnastik, idræt og andre kulturelle aktiviteter for at fremme og udvikle medlemmerne fysisk og åndeligt – at arbejde for 'det hele menneske'. Gennem aktiviteter at øge de sociale relationer imellem børn og voksne, på tværs af alder, etnisk baggrund og social status. Ved medlemmernes indflydelse og medbestemmelse at styrke den enkeltes erfaringsgrundlag ved demokratiske beslutningsprocesser'.*

Det er ikke blot indholdstomme fraser – i hvert fald ikke for foreningens kerne-aktive. *'Det er jo nok noget, vi alle har med hjemme fra. Vi har det med i rygsækken (...) lige netop vendingen 'det hele menneske' var oppe på generalforsamlingen, hvor vi snakkede om bredde og elite, mens andre mente, at det godt kunne forbindes med elite, hvor der var den ekstra mulighed for'* (bestyrelsesmedlem).

Foreningen blev oprettet med sigte på at være en forening for Vesterbro. Medlemsstatistikken fortæller imidlertid, at hovedparten af medlemmerne kommer udefra. Der er dog fortsat en følelse af forpligtelse overfor Vesterbro og integrationen af børn og unge med anden etnisk baggrund end dansk. Derfor har foreningen engageret sig et 'integrationsprojekt' med støtte fra DGIs landsdelskontor. Foreningen har også et fint samarbejde med 'Værestedet' på Vesterbro, men det vanskeliggøres alligevel af en helt anden baggrund. *'De har baggrund i Studentersettlementet, mens vi har baggrund i*

'Ribe Amt'. Det er meget forskellige ting. Jeg kunne godt forestille mig én ansat i foreningen, selvom jeg ikke lige kan se mig som 'arbejdsgiver' i en forening'.

På et spørgsmål om, hvorfor foreningen blev dannet, siger et bestyrelsesmedlem. *'Det var de der jyske gutter, der kom til København, og nu skulle der ske noget. Og så havde de en idé med, at idræt og kultur skulle mødes, og det skulle være for alle samfundsgrupper, der i blandt også etniske børn og unge'.*

Det første må man sige er lykkedes til fulde. Derimod kniber det med at få børn af anden etnisk herkomst til at deltage. Men foreningen er på en lidt anden måde alligevel en 'indvandrerforening' – forstået på den måde at der ingen 'ærkekøbenhavnere' er i bestyrelsen. *'Men sådan var det ikke tænkt, da man dannede foreningen. Det skulle være en Vesterbro-forening, fordi der manglede en gymnastikforening i kvarteret. Men de meget stabile instruktører, og de som trækker læsset, det er folk der er kommet fra provinsen' (bestyrelsesmedlem).*

Og så adskiller foreningen sig fra mange andre gymnastikforeninger ved, at det er aktive unge gymnaster, der også er instruktører eller engageret i bestyrelsen. *'Men det lapper ikke så meget over – mellem bestyrelse og instruktører – som det tidligere har gjort. For fem år siden var alle i bestyrelsen også instruktører. Men nu er vi blevet større, og vi er blevet mere specialiserede' (bestyrelsesmedlem).*

Endelig synes flere af de mest aktive i foreningen, at den skiller sig ud fra andre foreninger ved at have en meget flad struktur.

Foreningen bærer således præg af nye ideer både hvad angår gymnastikken og måden at være forening på. På den anden side er den også et resultat af en lang tradition for 'folkelig gymnastik' i Danmark – selvom de ikke selv bruger dette udtryk. Et bestyrelsesmedlem udtrykker det på denne måde: *'Der er da tradition, jeg tænkte på det i weekenden til Salto-City dagen, hvor vi stressede rundt for at finde fanen, for den skal vi fandeme have med. I enhver anden forening vil man vide, hvor den fane er, og den ville også have været pudset (...) så det er et godt billede på det. Selvfølgelig skal vi have fanen med, men ingen vidste, hvor den var'.*

Foreningen har ca. 100 frivillige - bestyrelse, udvalg, instruktører og hjælpetrænere. Bortset fra en projektleder af et mindre 'integrationsprojekt' (løn for tre timer om ugen) er alle frivillige. Derved adskiller foreningen sig fra de fleste gymnastikforeninger, der typisk lønner sine instruktører. Flere af holdene har to eller tre instruktører, og det kan lade sig gøre, fordi hver instruktør kun får 600 kr. i omkostningsgodtgørelse. Foreningen ledes af en traditionel bestyrelse, men den har ingen 'formand'.

Søndersø Gymnastikforening

Fremgang, lokalt engagement og noget for alle.

Søndersø Gymnastikforening blev dannet, da gymnastikafdelingen i Søndersø Idrætsforening trak sig ud af Søndersø Idrætsforening på grund af uenighed om fordelingen af hovedforeningens midler. *'Og lige siden er det bare gået op af bakke med medlemstallet'*. Søndersø hører til i Nordfyns Kommune ca. 15 km. nordvest for Odense.

I 2006 havde foreningen ca. 500 medlemmer og ca. 40 instruktører. *'Det er bare gået fremad og fremad og fremad'*. Væksten er kommet på både børne- og voksensiden. Og så har de nye tilbud – bl.a. stavgang – også forøget medlemstallet. Det er den næststørste forening i kommunen.

Foreningen er nok en gymnastik- og motionsforening, men det er også en forening for Søndersø i den forstand, at den skal være et samlingspunkt for byen. *'Der er en lokal patriotisme, det er folk fra Søndersø, der engagerer sig i foreningen'*. Medlemmerne kommer primært fra Søndersø og nabobyer, Otterup og Bogense, og nogle fra den nordlige del af Odense.

Foreningen har et såkaldt støtteudvalg, der arbejder på nogle arrangementer for hele byen. *'Der sker ikke voldsomt meget i byen – i form af foredrag og andet. Og nogle i dette udvalg er nok gået ind i det for at gøre noget for Søndersø mere end for foreningen. Men vi giver muligheden for, at de kan gøre det. Jeg tror egentlig, at foreningen fylder meget i byen – i lokalsamfundet'* (bestyrelsesmedlem).

I 2007 havde foreningen 23 hold. Der var almindelige hold for førskolebørn, springgymnastik for drenge, gymnastik for piger i flere aldersgrupper, og så har

foreningen som noget nyt et hold for 'sund motion for kraftige børn – 6 – 10 år'. Foreningen havde bemærket, at selvom der er mulighed for at gå til forskellige former for gymnastik i foreningen, *'så er der altid nogle, som ikke helt finder sig til rette (...) der er nogen, som ikke passer til det almindelige drengehold. Så det er egentlig et tilbud til de her børn, som har et vægtproblem, og de børn som ikke helt passer ind. Det er første år, og der er kun 7 – 8 på holdet, men grundfilosofien er, at vi er nødt til at starte med det, selvom det måske ikke løber rundt, men vi vil holde liv i det, for måske er der dobbelt så mange til næste år. Men det er ikke kun gymnastik de laver, de beskæftiger sig også med boldspil – det vigtigste er, at de får pulsen op og får brændt nogle kalorier'* (bestyrelsesmedlem).

Når børnene bliver lidt ældre, falder mange fra, og de unge skal også have større udfordringer. Derfor er flere foreninger i kommunen gået sammen om to hold for juniorer og ynglinge, Nordfyns juniorhold og Nordfyns ynglingehold. Men det er ikke et hold, man bliver udtaget til. Det er også et princip i foreningen, at alle er velkomne. *'Det med at have udtagne hold er en luksus, som vi ikke kan tillade os i en lille by (...). Det kan også være afskrækkende for unge gymnaster, der ikke har gået til så meget gymnastik, når de kommer ind på et af de her meget dygtige hold. Jeg tror også, at de dygtige hold får nogle til at tænke, at de ikke vil være frivillige, så længe de også er gymnaster'* (bestyrelsesmedlem).

De voksne i byen kan både gå til traditionel gymnastik og gå til relativt nye motionsformer som aerobic, 'Step light', 'Effekt / pilates' og stavgang. De tre sidstnævnte hold blev oprettet for to år siden, mens aerobic har været i foreningen i mange år, og det har så udviklet sig til step. Dertil kommer et hold i dans, og i mange år har foreningen haft ældremotion på programmet. Det er den samme instruktør, der i mange år har stået for det. Hun er også pianist og spiller derfor selv til gymnastikken – som man gjorde for mange år siden. Det er meget populært.

Foreningen har således udvidet aktiviteterne til at inkludere forskellige motionsformer, men gymnastikken er fortsat hjørnestenen i foreningen. *'Men hvis vi får et hus, så skal vi måske stå på flere ben, men jeg tror altid, at udspringet for alt er den traditionelle gymnastik'*.

Foreningens grundholdning er, at den skal have et aktivitetsudbud, hvor alle kan være med. *'Der skal være plads til alle. Ikke sådan at laveste fællesnævner skal sætte niveauet, vi vil også gerne lave noget gymnastik, som udvikler de dygtigste, men vi vil også gerne have nybegyndere med. Der skal være plads til begge dele (...). Men vi snakker jo ikke sådan værdier, sådan som her i virksomheden, hvor man jo skal have et værdisæt, som man kan vise til sine kunder, at det er det, vi drømmer om og arbejder for. Men der er en sådan stille agenda om, at det skal være rart at være i foreningen, og der skal være plads til alle, og der skal være plads til de forskelligheder man har, og der skal være plads til at drømme'* (bestyrelsesmedlem).

De nye aktiviteter i foreningen er taget op, fordi man har ønsket at give flere muligheder i foreningen for at folk kan røre sig. Selvom nogle af de nye hold fungerer på en lidt anden måde, end de traditionelle gymnastikhold gør. *'De her stephold fungerer jo ikke helt som et hold, man er ikke helt så forpligtet (...) på de traditionelle hold kommer de måske ikke kun for at blive rørt men også for den der holdånd og foreningsfølelse, mens aerobicholdene især handler om motion, og med klippekort får man nogle medlemmer, der ikke har den samme tilknytning til foreningen'* (bestyrelsesmedlem).

Den interviewede fra foreningen synes, at fællesskabet spillede en større rolle tidligere. Til gengæld synes han, at man i dag er mere modig og nytænkende. *'I dag er man mere fokuseret på sig selv end fællesskabet – sådan når jeg ser på gymnasterne. Men man er mere modig i dag, mere villig til at tage nye træningsformer op, at tænke de lidt større tanker. For 20 år siden var man mere rettet mod det lidt tætte, nære sammenhold i foreningen, og behøvede ikke at udvikle sig'* (bestyrelsesmedlem).

Nye aktiviteter er typisk opstået, fordi en instruktør har ønsket at tage det op – og så har foreningen været åben for det. Og så har man også ladet sig inspirere af omkringliggende foreninger. *'Naboforeningen havde taget stavgang op med stor tilslutning, og så ville vi også være med. Ikke fordi vi vil stjæle medlemmer, men fordi vi kan se, at det har fungeret godt'*. Det er ikke noget, man gør for at overleve. Det er snarere et resultat af et betydeligt 'overskud' i foreningen.

I dag er foreningens aktiviteter fordelt på tre forskellige lokaliteter. Der er dog tilfredshed med de faciliteter, man har. Foreningen kan benytte den lokale efterskole, der har en springgrav, og den har gode redskaber til springholdene.

Foreningen – eller nogle i bestyrelsen – drømmer om at etablere motionscenter eller gymnastikhus. Foreningen mangler lokaler til de mange hold og de nye aktiviteter, som den gerne vil sætte i gang. *'Vi kunne godt tænke os at have et sted, hvor vi kan dyrke gymnastikken, men også pilates og aerobic og hvor der også kan være et foreningsbaseret motionscenter'*. Overvejelserne skyldes dog ikke, at foreningen føler sig presset. *'Det kommer af et ønske om at tilbyde endnu mere. At have en eller anden drøm om at kunne give alle, der bor i Søndersø og omegn, muligheden for at dyrke motion, hvad enten de vil gå til gymnastik, gå i motionscenter, dyrker aerobic eller pilates. Et tilbud om at blive rørt – fordi vi mener, at vi har noget godt i vores forening, så hvis vi sætter det sammen i et motionscenter, så får vi den rette ånd i det'* (bestyrelsesmedlem).

Det er ikke sådan, at alle går og drømmer om og arbejder for dette hus. *'For nogen fylder det at lave et halbal for den modne generation med mad og dans mere i deres drømme end at lave et foreningshus, mens andre som formanden og jeg måske tænker lidt større eller i en anden retning. Jeg tror ikke, at vi går og drømmer det samme. Det er der forskellighed i, og det synes jeg er fint'* (bestyrelsesmedlem).

Foreningen er inspireret af DGIs initiativer, ikke mindst seminaret i efteråret 2006 om Megatrends. Formanden har haft et møde med den nye formand for kulturudvalget i kommunen. *'Det er klart, at hvis vi får et træningscenter, så vil vi da fortælle kommunen, at vi kan afhjælpe noget, tilbyde genoptræning, tilbyde træning for overvægtige osv'*.

Foreningen fungerer forholdsvis traditionelt rent organisatorisk. Bestyrelsen består af syv medlemmer, som har delt opgaverne mellem sig – efter interesser og kompetencer. De mest gymnastikkyndige tager sig af foreningens aktiviteter, andre tager sig af de praktiske administrative opgaver, PR, hjemmeside, programmer osv. *'De sidder i bestyrelsen af andre årsager end gymnastikken, selvom de nok har dyrket gymnastik tidligere'*. Og så er der to, der tager sig af økonomien. *'Det er ikke skarpt delt op, men*

man ved, hvad man skal, og hvis der er en, som holder op, så ved vi, hvad den nye skal kunne'.

Foreningen har et samarbejde med andre gymnastikforeninger fra området. Nordfyns Juniorhold er et samarbejde om juniorgymnastik mellem tre foreninger, og der er også bestræbelser på et samarbejde mellem alle kommunens gymnastikforeninger. Samtidig bestræber man sig på ikke at stjæle instruktører fra hinanden og at holde kontingentet på samme niveau. Foreningen har heller ikke en oplevelse af, at der konkurreres om medlemmerne på tværs af foreningerne.

Der har ikke været den store udskiftning i bestyrelsen de seneste år, og den består både af nye medlemmer, og andre som har været i bestyrelsen i mange år. Det kniber lidt med at få folk til udvalgene. *'Vi har spurgt instruktørerne, og de har måske nok med at gå i gymnasiet og være instruktør. De lidt erfarne instruktører kan det være svært at rekruttere, men det lykkes da at få fat i nogle af dem, som flytter til byen, og som fx har gået på Ollerup'*. Foreningen er i gang med at oprette et støtteudvalg med folk, som gerne vil sætte nogle arrangementer op, der kan generere nogle penge til foreningen, men også fordi de gerne vil gøre noget for byen.

Foreningen har ca. 40 instruktører. Det typiske er, at der på hvert hold er 3 – 4 instruktører på den måde, at der en erfaren instruktør sammen med flere hjælpeinstruktører. *'Vi lavede sammen med gymnastikkaravanen et hjælpeinstruktørkursus, hvor mange deltog, selvom de ikke selv havde givet udtryk for, at de ville være instruktør, og på den måde har vi en ret stor gruppe'*. Instruktørerne får 2.000 kr. til dækning af udgifter. Det er en form for symbolsk betaling inden for det, lovgivningen tillader. Endvidere afholder man hvert år en fest for instruktører og ledere for at sige tak for året.

Det frivillige ideal står højt i foreningen. Hvis det lykkes at få et motions- og gymnastikhus, skal det fungere ved frivillighed. Foreningens grænse for, hvad den vil beskæftige sig med, og hvordan den vil fungere, går der, hvor *'vi begynder at blive fuldtids professionelle, så begynder vi at ligge på en hårfin balance mellem, om det er en forening eller om det er en forretning. Jeg kan godt blive lidt bekymret for, at man giver*

afkald på nogle af de foreningsværdier, hvis man bevæger sig langt i retning af at være en forretning' (bestyrelsesmedlem).

Skjold Gymnastik Birkerød

Prøver at følge med, mange på venteliste.

Skjold Gymnastik Birkerød hører til i Rudersdal Kommune nord for København. Foreningen blev dannet i 2006, da den flerstrengede idrætsforening Skjold Birkerød blev opløst, og de forskellige afdelinger derunder blev selvstændige foreninger. Foreningen er derfor en videreførelse af en gymnastikafdeling, oprettet i 1922, under den nu opløste hovedforening.

Igennem 1970'erne og 1980'erne havde foreningen ret stabilt mellem 500 og 600 medlemmer, men siden midten af 1990'erne er antallet næsten fordoblet til godt 1000 medlemmer i 2007, hvoraf halvdelen er børn og unge, og $\frac{3}{4}$ er piger og kvinder.

I 1977 tilbød foreningen både gymnastik og trampolinspring. Der var hold for mor og barn gymnastik, gymnastik for puslinge, rytmisk gymnastik for små og store piger, opvisningsgymnastik for junior- og damehold, motionsgymnastik for damer og herrer, redskabsgymnastik for piger og drenge, stortrampolinspring samt svømning for pensionister. Året efter blev trampolinspring nedlagt og pensionistsvømning overført til hovedforeningen. Redskabsgymnastik er også ophørt i foreningen. 15 år senere, 1992, var holdudbuddet ikke ændret væsentligt bortset fra, at workout var kommet på programmet.

I midten af 1990erne havde foreningen ca. 30 hold. I sæsonen 2006 / 07 var antallet vokset til 42 hold. Foreningen kunne dog have endnu flere hold og medlemmer, hvis der kunne skaffes lokaler til holdene. I 2006 var 80 børn på venteliste, men mange flere fik at vide, at der desværre ikke var plads på det ønskede hold.

De 'gamle' hold findes stadig: forældre-barn hold, drengegymnastik, pigegymnastik, springgymnastik for alle børnealdersgrupper, forskellige motionsgymnastikhold og et enkelt opvisningshold for voksne. Men nu er foreningens repertoire udvidet til også at omfatte street/MTV dance, funk/streetdance (flere hold), baby boom, 'low/step/styrke',

step, callanetic, yoga, pilates for både begyndere og øvede, effekt og stor-bold-træning. Endvidere har foreningen en mindre 'volleyafdeling' med motionsvolley og kids volley. Step har foreningen haft på programmet siden begyndelsen af 1990'erne, mens pilates først kom på programmet for tre til fire år siden.

Formanden synes, at deltagerne på disse hold har et lidt andet forhold til foreningen, end deltagerne på de traditionelle gymnastikhold. *'Det lidt mere, at de køber en ydelse, og ikke det sociale'* (formand).

Foreningen har et enkelt opvisningshold for voksne kvinder, og så deltager de mange børnespringhold og danseholdene også i opvisninger. Nogle af danseholdene deltager også i konkurrencer. I 2006 vandt et hold sølv ved junior-DM.

Den årlige gymnastikopvisning er en stor begivenhed i foreningen, og efter nogle år med vigende tilslutning har foreningen de seneste år oplevet et stigende antal deltagere. *'Vi har de seneste år været 300 – 400, og det er også voksne. Og så kommer der rigtigt, rigtigt mange tilskuere'* (formand).

Foreningen har ikke hold og aktiviteter, som medlemmerne kan deltage i på forskellige tidspunkter i løbet af ugen (som fx klippekort-tilbud), men man kan købe en form for partoutkort, som betyder, at man kan deltage på flere hold, og det er der nogen, som benytter sig af. *'Vores problem er imidlertid, at vi har så få timer til rådighed i hallerne og salene. Hvis vi havde et sted, som vi fx rådede over fra kl. 15 til 23, så kunne vi lettere indføre mere fleksible træningshold'* (formand).

Foreningen har overvejet, hvordan den kan tilbyde mere fleksible motionsmuligheder, fx med flere tilbud samtidig, så forældre kan træne, mens børnene går til gymnastik. *'Det er nok det nærmeste, vi kan komme en centertanke'* (formand).

Formanden har været med i foreningen siden 1983. *'Da jeg startede, havde vi traditionel gymnastik og et opvisningshold for damer, det var det, men nu er der kommet mange nye ting, via centrene og amerikansk inspireret. I starten tænkte jeg, at det er et modefænomen, men vi skal jo sørge for at folk får motion og har det sjovt, det er det vi er her for'*.

Foreningen er meget åben for nye ting. Ideen til en ny aktivitet kommer typisk fra en fra bestyrelsen eller en instruktør. *'Vi forsøger at følge med i, hvad der kommer, og tager det så vidt muligt ind uden at skippe det gamle. Jeg har selv været instruktør, men er det ikke mere, derfor har jeg mistet lidt af følingen med, hvad der rører sig. Vi skal jo konkurrere med andre tilbud. Så hvis der er noget der er populært, så må vi se, om vi også kan fylde på. Hvad sker der rundt omkring (...) Tag nu Pilates. Det har været kendt i USA i mange år, men i Danmark er det jo først de sidste 3 – 4 år. Første gang, jeg så det, var i Herning til Gymnastikinspiration, og det måtte jeg da prøve. For mig var det meget godt, og jeg går faktisk til det'* (formand).

Det er dog ikke et egentlig pres udefra, som er anledningen til at tage nye aktiviteter op. *'Direkte konkurrence føler jeg ikke at vi er udsat for (...). Vi har det kommercielle fitnesscenter Family-fitness, de har ligget i byen i mange år, og de er pænt store nu, men vi føler ikke, at de tager fra os. Vi ved, at der er flere planer om nye fitnesscentre. Men jeg tror, at de æder hinanden. Vi skal jo ikke tjene på det, det skal bare løbe rundt. Vi har heller ikke de lokaler, som er nødvendige for at tilbyde de ting, som de har. Og der er ingen i bestyrelsen, som har magtet at løse den opgave. Vi hører jo til i et område, hvor bygninger og lokaler er meget dyre, og samtidig er der næsten ingen grunde tilbage i byen. Men nu sker der måske noget, for når det nye kultur- og idrætshus åbner, så flytter en del idrætsaktiviteter dertil, og det skulle give plads i en af kommunens idrætshaller, som vi så har mulighed for at få sammen med en basketklub. Vi vil gerne lave noget, hvor flere hold er i gang samtidig – så fx mor og far kan aflevere børnene til spring, mens de selv er i gang med noget ved siden af (...) vi har en politik, at hvis vi prøver noget nyt, så skal det have en chance over nogle år. Vi lukker det ikke, hvis der kommer for få det første år'* (formand).

Foreningen betegner sig selv som en 'DGI forening'. *'Vi lægger hovedvægten på, at det er bredden. Vi har haft udvalgte hold i spring og i dans. Men vi går meget ind for, at alle kan være med, det er bredden primært'*. Foreningen opfatter sig også som en lokalforening i den forstand, at den hører til i Birkerød og ikke har ambitioner om at brede sig til hele den nye Rudersdal Kommune. *'Vi vil ikke være lige som et kommercielt center. Vi vil gerne være en lokal forening'*. Foreningen engagerer sig dog ikke i lokale spørgsmål i øvrigt. *'Det må vi gøre som privat personer'* (formand).

Foreningen har efter en længere proces vedtaget et værdigrundlag. Af dette fremgår det, at *'foreningen vil gerne videreføre den folkelige idrætstradition, der bygger på glæden ved at bevæge sig, udfordringen ved aktiviteten og anskuelsen af idræt i en bred kulturel dimension'*. Centrale værdier i foreningen er respekt for hinanden, engagement, fællesskab, indflydelse og kvalitet. Under overskriften *'engagement'* står der, at *'tilrettelæggelsen og udførelsen af aktiviteterne skal være præget af 'seriøsitet, sammenhold og sjov'*.

Det sociale tillægges stor betydning, men formanden synes, at det er svært at samle hele foreningen til arrangementer. *'Det sociale foregår på holdene. Men jeg tror, at de fleste er vidende om, at de kommer i Skjold'*. Udover forårsopvisningen afholder foreningen en juletræsfest for børnene, som er meget populær. Endvidere deltager nogle af danserne i en fest, som Birkerød hovedgade afholder. Endelig afholder man hvert år en *'frikadellefest'*: *'Først deller man af, og så deller man på'*, fortæller formanden. Der er også særlige arrangementer for instruktørerne.

Foreningen hører til i et område med mange foreninger. I Birkerød findes yderligere én gymnastikforening, der dog næsten kun har børn, og i de nærliggende byer – Holte, Allerød og Farum - findes også store gymnastikforeninger. Medlemmerne kommer primært fra Birkerød, selvom der også kommer medlemmer udefra.

Udviklingen i foreningen er ikke et resultat af en meget bevidst plan, men bestyrelsen har på forskellige tidspunkter sat sig for at styrke dele af foreningen. *'På et tidspunkt besluttede vi, at vi ville have en aerobic-step-afdeling – med alt hvad det kræver. Senere ville vi gøre noget mere ved spring, og har arbejdet på en springgrav og købt airtrack mv'*.

Selvom foreningen er åben for nye aktiviteter, så er det gymnastikken, der er kernen i foreningen, mens formanden er i tvivl om, om fx stavgang og styrketræning hører til i foreningen. *'Ja der er ingen tvivl. For mig er det gymnastikken, det er det, jeg gerne vil bevare. Det er derfra bestyrelsesmedlemmerne kommer. Jeg tror aldrig, vi har haft et bestyrelsesmedlem, der kun har gået til aerobic, step ol. Vi har også diskuteret, hvor langt vi skal gå på danse-siden, for danserne går jo også ind i vores område (...)* Jeg

synes, at step og pilates hører til gymnastikken. Hvis vi havde haft vores hovedforening, så kunne vi bedre have taget nogle af disse ting op (stavgang, motionscenter). Men da muligheden bød sig i den gamle hovedforening (ved etableringen af det nye kulturhus), var der ingen, der have lyst og kræfter til at påtage sig opgaven' (formand).

Foreningen har et lidt ambivalent forhold til kommunernes ønske om at inddrage foreningerne i diverse forebyggelsesopgaver. *'Vi synes ikke, at det skal være frivillig arbejdskraft, der skal drive det. Vi har utroligt svært ved at få folk til aktiviteter om eftermiddagen. De unge går i gymnasiet, og de voksne er på arbejde. Vi vil da gerne være med, men vi kan ikke stille en masse arbejdskraft til rådighed'.* Foreningen har både haft hold for overvægtige børn og et fumler-tumler hold, men det sidste måtte lukke, da instruktøren fik et andet arbejde, og derfor ikke kunne fortsætte. *'Det er jo en type hold, som kræver en uddannet instruktør' (formand).*

Foreningen betegner sig selv som 'en forholdsvis velhavende forening', så den kan investere i nye redskaber og aktiviteter, når der er behov for det. Men den synes, at det er svært at følge med i, hvad angår redskaber og faciliteter til spring. Foreningen har i mange år ønsket en springgrav, fordi det er svært at holde på de dygtige gymnaster. *'Vi havde på et tidspunkt et rigtigt godt hold, men så rykkede de gode op til en nærliggende forening, og andre tog til Helsingør. Nu har vi hørt, at Allerød får en springgrav. Vi har så i stedet investeret i airtrack og andre redskaber, men der er jo ikke plads til tilløb. Vi skal investere i flere millioner, hvis vi selv skal gøre det. Vi har engang undersøgt mulighederne, da et snedkeri var til salg, men det ville blive rigtigt dyrt at bygge om (...) vi har jo haft to foreninger i kommunen, der har gjort det, tennis og badminton, og begge haller er gået konkurs, så kommunen måtte overtage hallerne' (formand).*

I 75 års jubilæumsskriftet fra 1992 beskriver den daværende formand den pessimistiske holdning, der var i foreningen i midten af 1970'erne. På generalforsamlingen i 1977 spåede formanden, at aftenskolernes fremmarch på gymnastikområdet ville føre til foreningernes død. Pessimismen skyldtes forskellen på den løn, som aftenskolerne og foreningerne kunne betale instruktørerne. I 1992 var denne ulighed mellem foreningernes og aftenskolernes vilkår fjernet (ved vedtagelsen af Folkeoplysningsloven). Trods dette var formanden pessimist. *'Ingen forening kan i dag skaffe instruktører uden at give dem løn og ansættelsesvilkår som i aftenskolen, og så er det ligegyldigt, om*

foreningen har råd eller mulighed herfor. Uden instruktør ingen aktivitet, så foreningen har intet reelt valg' (Skjold Birkerød. 75 års jubilæum 1917 – 1992).

I 2007 synes formanden fortsat, at det er svært. Foreningen har omkring 45 instruktører og hjælpeinstruktører. Det lykkes som regel hvert år at finde de instruktører, der er brug for. Alle børneholdene har mindst to instruktører, og det gælder også for nogle af voksenholdene. Det er nogle gange lettere at finde en instruktør, hvis opgaven kan deles med en anden. På springholdene er der mange hjælpetrænere. *'Vi er meget aktive med at spørge. Og vi spørger da også forældrene. Og nogle forældre har meldt sig, og så kommer de på kurser. Enkelte af dem er fortsat i flere år'* (formand).

Bortset fra begynder-hjælpeinstruktørerne er alle instruktørerne lønnede. Man følger aftenskolernes lønninger. *'Det er vi nødt til'*. Nogle af instruktørerne for de specielle hold, får en højere løn. *'Vi har det problem her ude, at vi har mange virksomheder, og de kan tilbyde en høj løn – sådan i det skjulte - når virksomheden giver personaleforeningen et beløb, som de så kan betale 'sort' til en instruktør for et motionshold i virksomheden. Men vi prøver at holde det nede, men der er et par instruktører, som får mere, end vi har lyst til at give'*. Alle 'føllene' skal ikke betale for at gå til gymnastik i foreningen – det er alt hvad de får. Og så har foreningen enkelte instruktører, som nærmest har deres eget hold og har været i foreningen i mange år, og de får ikke et egentligt honorar. De synes ikke, at det kan betale sig. Selvom instruktørerne får løn, så udfører de fleste også et frivilligt arbejde ved siden af. *'Der er nogle få, som kun gør dét, som de får betaling for. Det er instruktører, som lever af det'* (formand).

Bestyrelsen består af seks medlemmer og to suppleanter, der indgår på lige fod. *'Vi prøver på at ændre arbejdet i foreningen ved at lave flere ad hoc udvalg og lade instruktørerne lave små arbejdsudvalg, så der i højere grad sker en uddelegering af opgaverne - så hvert bestyrelsesmedlem og de forskellige grupper ved, hvad det har af opgaver og ansvarsområder'*. Og det fungerer ifølge formanden rigtigt godt.

Foreningen synes, at kommunen pålægger foreningen flere administrative byrder. Det har man måttet tage konsekvensen af ved at ansætte en lønnet regnskabsmedarbejder. Men ellers er det primært fra instruktører, der har arbejdet i fitnesscentre, og forældre der

ikke kan forstå, at der ikke er plads til deres børn på et af holdene, at man mærker krav og kritik.

Man vil gerne engagere flere i foreningen, og formanden håber, at en mere aktiv hjemmeside kan betyde, at flere bliver involveret. *'I gamle dage havde vi bladet, men det er blevet for dyrt, og vi har en idé om, at vi kan få en bedre kommunikation på den måde. Det største problem er imidlertid, at vi ikke har ét sted, hvor vi hører til, vi er fordelt på seks skoler. Vi har ikke engang en opslagstavle, hvor medlemmerne kan følge med'* (formand).

Randers gymnastiske Forening

Nyskabende, initiativrig og ekspanderende med gymnastikken som kerneydelse.

Randers gymnastiske Forening (RgF) er Danmarks ældste gymnastikforening, der blev dannet i 1872 med det formål at dyrke gymnastik. Foreningen har i mange år været en af landets største gymnastikforeninger. I 1972, da RgF kunne fejre 100 års jubilæum, havde foreningen ca. 1.000 medlemmer (Randers gymnastiske Forening 1972). I årene derefter voksede medlemstallet, og i en del år havde foreningen konstant 1600 til 1700 medlemmer fordelt på de mange gymnastikhold og GymShop-hold. I sæsonen 2006-7 fordobledes medlemstallet til ca. 3600. Det skyldes primært, at deltagerne i foreningens populære 'Store Hoppeland', ca. 1600 børn på årsbasis, nu også registreres som medlemmer (mere derom senere). Der er dog også sket en vækst på børnespringholdene, mens den rytmiske gymnastik skranter lidt. *'For 20 år siden var 20 ud af 22 hold rytmiske hold her i foreningen. Nu finder vi sådanne hold i danseskolerne (...) vores problem er, at vi mangler nogen, som brænder for den rytmiske gymnastik'* (formand).

Selvom foreningen primært har været en gymnastikforening, så har den gennem årene også beskæftiget sig med andre idrætsaktiviteter. *'Vel nærmest for også at beskæftige medlemmerne i sommermånederne'*, som der står i jubilæumsbogen fra 1972. Det gælder bl.a. cricket, fodbold, roning, svømning og 'fri idræt' (atletik). Det sidste kom på programmet i 1898, men stoppede i 1915 efter aftale med Randers Freja, *'som så til gengæld ikke skulle dyrke gymnastik'*. De seneste år har foreningen på ny åbnet sig for andre aktiviteter end gymnastik. Det gælder især nye populære træningsformer som

spinning, styrketræning og stavgang, men man kan også dyrke seniorvolley i foreningen, og det har været til diskussion, om den skal tilbyde badminton.

I mange år var det primært konkurrencegymnastik, foreningen beskæftigede sig med. Ved 100 års jubilæet i 1972 deltog foreningen i (konkurrence)redskabsgymnastik og de nye konkurrencegymnastikformer rytmisk sportsgymnastik og Grand Prix rytmegymnastik. Den voksende motionsinteresse gennem 1960'erne og åbningen af foreningerne for stadig yngre børn havde imidlertid ændret medlemsfordelingen. Nu var det børnegymnastikken, motionsgymnastikken og den rytmiske pigegymnastik, som fyldte i programmet under betegnelser som 'Piger 7-9 år', 'Motionsdamer', 'Unge damer' og 'Pensionisthold'.

I dag findes den gamle konkurrencegymnastik i form af redskabsgymnastik, rytmisk sportsgymnastik og Grand Prix ikke mere i foreningen, fordi der *'simpelthen ikke er nogen, der brænder for det'*. Men det er fortsat de almindelige gymnastikhold, som dominerer. *'Vores kerneydelse'*, som formanden og forretningsføreren udtrykker det. Men navnene på holdene fortæller, at foreningen nu har en vifte af meget forskellige hold og aktiviteter for alle aldersgrupper. Knap 60 forskellige hold havde foreningen i sæsonen 2006-7. Foruden mange børnehold i spring og rytmisk gymnastik, adskillige 'traditionelle' motionsgymnastikhold, seniorgymnastik og seniormotion samt konkurrence-springhold for forskellige aldersgrupper, kan man også gå til aktiviteter, der i foreningen går under betegnelsen 'GymShop', som foreningen har haft siden begyndelsen af 1990'erne. Det omfatter bl.a. spinning, aerobic, motionsstep, 'Bold og balance' samt 'Body toning'. Det særlige ved disse hold er, at man kan vælge enten 'klippekort' med mulighed for at gå på forskellige hold eller at betale for at gå på ét hold. *'Og der er rigtigt mange, som vælger klippekort, selvom de som regel kommer en fast dag om ugen (...) Jeg tror, at vi i de kommende år vil se, at klippekortsmodellen breder sig til flere hold og aldersgrupper, også børnene (...) børnene vil så kunne gå til gymnastik tre gange om ugen, hvis de i en periode brænder for det, og samtidig er deres gymnastik ikke så påvirket af, at forældrene er forhindret den ene dag om ugen, hvor de går til gymnastik'* (forretningsfører).

I 2005 åbnede foreningen også et motionscenter med alle moderne træningsredskaber. For at benytte centeret skal man betale kr. 150 i indmeldelsesgebyr samt betale særskilt

for det antal måneder, man ønsker at træne. Medlemmer, som går på et af foreningens almindelige hold, får 25 % i rabat. 1½ år efter åbningen af centeret havde ca. 750 benyttet sig af træningsmaskinerne i kortere eller længere tid. Foreningen tilbyder også stavgang, og det kom der mange til i begyndelsen, men da man satte prisen op, meldte mange sig ud. Om sommeren kan man også tage idrætsmærket.

Foruden disse aktiviteter for medlemmerne tilbyder foreningen også aktiviteter, udfoldelsesmuligheder og undervisning i gymnastik for institutioner og skoler i kommunen. Dagplejere, børnehaver og SFO'er kan benytte foreningens springsal i Dronningborghallen, hvor foreningen primært holder til. En instruktør fra foreningen opstiller et redskabsmiljø, som passer til aldersgruppen, og hjælper børnene og pædagogerne med, hvordan de kan bruge redskaberne. Det er noget institutionerne betaler for.

Til forskel fra institutionerne har skolerne ikke mulighed for at komme ud til Dronningborghallen. Derfor kommer RgF til skolen. Med støtte fra det nu nedlagte Idrætspolitisk Idéprogram indkøbte foreningen en mindre lastbil, en air-track og en masse forskellige skumredskaber, som siden da er stillet til rådighed for skolerne mod en mindre brugerbetaling. En af foreningens ansatte kører ud med redskaberne, hjælper med at sætte dem op, og ofte får skolens lærere også et mindre kursus i, hvordan redskaberne kan anvendes. Foreningen samarbejder også med den lokale folkeskole, en privatskole, to efterskoler samt handelsskolen om undervisning i gymnastik. *'Vores formål med disse aktiviteter er at forsøge at sætte gymnastikken tilbage på skoleskemaet, (...) og så vil vi selvfølgelig gerne have, at der er nogen af børnene, der synes, at det er så spændende, at de også møder op i gymnastikforeningen (...), men vores primære formål er at påvirke skoleidrætten'* (forretningsfører). I begyndelsen viste gymnastikorganisationerne ikke den store interesse for projektet og ønskede ikke at støtte det økonomisk. I dag har DGI imidlertid overtaget ideen i form af 'Gymnastikkaravanen'.

Når skolerne holder lukket, kan børnene i byen deltage i Store Hoppeland, som er for alle børn til og med 12 år. Det startede i 1999. Store Hoppeland går ud på, at idrætshallen fyldes med hoppepuder, hoppeborge, oppustelige rutsjebaner, klatretårne, springbaner og meget mere. Det koster kr. 55 at deltage pr. gang, men første gang tæller det som et

medlemskontingent, og så kan man være der i 6 timer. Efterfølgende gange koster det også 55 kr. I begyndelsen lejede foreningen alle rekvisitterne, men siden har man købt det hele. *'Ideen var, at vi skulle have fat i de ikke-foreningsaktive, de tykke og inaktive. Vi fik i begyndelsen tilskud fra 5-pct. puljen, og siden har vi fået godkendelse til at registrere dem som medlemmer, dvs. med tilskud, fordi aktiviteten opfylder kravene om aktivitet mindst 20 gange. Den store medlemsvækst på grund af denne aktivitet betyder, at vi ændrer på balancen mellem børn og voksne i foreningen, og det har som konsekvens, at medlemstilskuddet pr. barne- og ungdomsmedlem bliver højere'* (jf. reglerne i Folkeoplysningsloven) (formand).

Trods tilkomsten af en række motionsaktiviteter er det fortsat gymnastikken, der er foreningens 'kerneydelse', som formanden og forretningsføreren udtrykker det. Foreningen har da heller ikke i sinde at ændre navnet til fx Randers Gymnastik- og Motionsforening. *'Det gør vi ikke'*, siger formanden meget tydeligt. Foreningen ønsker heller ikke at dele foreningen op i afdelinger. *'Vi har en forestilling om foreningen som en helhed, selvom det har kostet os mange penge gennem årene'* (pga. de kommunale tilskudsregler).

Det er foreningens formål *'at varetage medlemmernes interesser og fremme og udvikle færdighed i gymnastik (...), at arbejde med et bredt idrætsbegreb (...), at skabe en større fællesnævner for foreningslivet (... og) at udvikle konkurrencegymnastikken...'*. Foreningen har vedtaget en række værdier, som ifølge hjemmesiden præsenteres ved sæsonstarten. Det forventes bl.a., at medlemmerne *'viser ansvar og respekt for fællesskabet (... og) er bevidste om, at foreningen præges af os alle'*. Foreningen har formulerede politikker vedr. brug af alkohol, rygning, krænkelser af børn og unge samt doping.

Foreningen peger selv på, at foreningens stærke udvikling skal tilskrives personer. *'Det er klart, at det har noget med personer at gøre'*. Formanden og forretningsføreren er beskedne nok til ikke at nævne sig selv, men kendere af foreningen nævner alle deres store betydning. Formanden har haft posten siden 1983, og forretningsføreren har været aktiv i foreningen i omkring ti år. De seneste år som fuldtidsansat, efter at han det meste af et år havde arbejdet med at udvikle projekter og aktiviteter, der kunne finansiere en sådan ansættelse.

Flere af de nye aktiviteter er imidlertid et resultat af initiativer fra medlemmer eller henvendelser udefra. Spinning kom således i gang, fordi to deltagere i GymShop foreslog, at det blev taget op i foreningen. *'De blev inviteret til et bestyrelsesmøde, og der solgte de sagen godt. Vi kendte ikke engang de to, men de forpligtede sig til at få det til at lykkes'* (formand). For at tage denne aktivitet op måtte foreningen investere i spinningcykler for omkring 125.000 kr., *'til noget som ingenting var'*. Da trådte foreningen ind i en ny fase, siger forretningsføreren, hvor man så at sige investerer i noget, man ikke kan være sikker på vil løbe rundt. Stavgang kom i gang efter en henvendelse fra Dansk Arbejder Idræt, mens inspirationen til motionscenteret kom fra DGI, som også har givet et afdrags- og rentefrit lån til indkøb af maskiner til centeret.

Foreningen har ikke haft en egentlig plan for udviklingen af foreningen, men *'vi har da bemærket diverse undersøgelser, der viser, hvad det er, folk gerne vil gå til, fx den store interesse for styrketræning, så vi ville da være et slemt fjols, hvis vi ikke lyttede til det (...). Vi følger da rimeligt godt med i, hvad der foregår (...) og vi har da også nogle ting i skuffen, men der skal jo være personerne, som vil det'* (formand).

Udviklingen er imidlertid ikke et resultat af et pres fra konkurrerende foreninger eller motionscentre. *"Det er ikke følelsen af, at medlemmerne forsvinder'*. Der findes andre gymnastikforeninger i Randers, men de opleves ikke som konkurrenter, og motionscentrene udgør heller ikke en trussel. Formanden og forretningsføreren har knap nok styr på, hvad der overhovedet findes af kommercielle motionscentre i byen. *'Vi betragter dem ikke som konkurrenter. Det går vi ikke og spekulerer på. Vi er nok snarere en alvorlig konkurrent for dem, fordi vi har lavere kontingent'* (forretningsfører).

Tilsvarende er tilbudene til daginstitutioner og skoler heller ikke et resultat af ønsker og henvendelser fra kommunen. *'Nej, det er snarere os, der er gået foran, men nu ligger det jo i kortene, at vi i højere grad skal samarbejde med kommunen, og med vores størrelse og baggrund kommer vi da i spil. Det er nok den professionelle del af foreningen, der kan være løftestangen. Og så kan vi inddrage de frivillige efterhånden'* (forretningsfører).

En af de store forskelle mellem RgF og andre gymnastikforeninger er, at foreningen har fuldtidsansatte. I 2007 havde foreningen seks ansatte fordelt på til sammen 4½ årsværk.

Lønnen til de ansatte kommer udelukkende fra det, som betegnes som 'projekter', mens medlemskontingenterne ikke går til løn. De ansatte opfattes som *'et supplement til det frivillige arbejde (...) og ikke nogen man bare lægger besværlige opgaver over på'*. De ansatte er – mener foreningen selv – en forudsætning for de mange aktiviteter om dagen (i forhold til institutioner og skoler og arrangementer i Foreningshuset).

Frivilligheden er dog stadig et bærende princip i foreningen. *'Det er den frivillige, der brænder for noget, som bærer aktiviteterne, det kan vi som ansatte ikke gøre (...), hvis ikke der er nogen, som brænder for det, så må det dø, og så må det genopstå, når der igen er nogen, der kan give det ilt'* (forretningsfører).

Foreningen har valgt en struktur, inspireret af Salto City i København, hvor bestyrelsen har det overordnede ansvar, men ikke har ansvar for de forskellige aktivitetsområder. For hvert aktivitetsområde vælger man en koordinator, mens bestyrelsen ser på strategi, økonomi og forhold ud af huset. De som engagerer sig i bestyrelsen, er folk som kan li' sådanne overordnede opgaver. For alle fem bestyrelsesmedlemmer gælder det, at de har børn, der er konkurrencegymnaster. *'Jo mere børnene er involveret, jo lettere er det at engagere forældrene'* (formand).

Foreningen giver omkostningsgodtgørelse til instruktørerne på kr. 90 i timen, og det er i nogle tilfælde ikke tilstrækkeligt, hvis der er en instruktør, *'som gerne vil noget mere (...). Der kan motionscentre tilbyde mere, end vi kan'*. Der er ingen differentiering mellem instruktørerne, *'men det kommer vi til at gøre i fremtiden'*.

Vedr. rekruttering af instruktører og frivillige går det rimeligt godt, men det afhænger af aktiviteten. *'Til vores GymShop er det nærmest umuligt at finde en koordinator. På konkurrenceafdelingen fungerer det lidt lettere, fordi forældrene går ind i det, og det samme gælder også på junior-spring'*. Instruktørerne i motionscenteret er frivillige, dvs. de får gratis træning, og det har ikke været et stort problem at finde instruktørerne.

Der er en lang tradition i foreningen for at have et klubhus. Siden foreningen blev dannet, har den haft fire forskellige huse. Det seneste blev indviet i 2004, efter at foreningen i 1999 sammen med to andre foreninger blev udpeget til at medvirke til udvikling af fremtidens foreningshus. Huset består af kontor- og mødelokaler, køkken, aktivitetsrum

hvor mange af foreningens hold træner, omklædnings- og bade faciliteter og et motionscenter. Foreningen ejes af 'Fonden Fremtidens Foreningshus – Randers 2003'. Husets mødelokaler lejes bl.a. ud til foreninger, virksomheder, institutioner og private.

Huset har betydet meget for foreningen. Antallet af spinnere er vokset markant, og det tilskriver man det forhold, at forældre kan træne, mens børnene går til gymnastik i hallen ved siden af. Endvidere har det skabt bedre muligheder for det sociale i foreningen, bl.a. musik- og sangaftener, som foreningens seniorudvalg står for. På længere sigt ønsker foreningen også en hal mere, som den i højere grad selv kan disponere over. *'Råderetten over faciliteterne er alfa og omega for os'*, siger forretningsføreren.

4. Krav til de 'nye' foreninger

I lyset af den store ændring af hele idræts- og motionsbilledet blandt voksne, udviklingen af nye træningsformer og den stærke vækst i kommercielle motionstilbud, og på trods af de konkurrencefordele, foreningerne har i forhold til de kommercielle motionstilbud (mere derom senere), så er det bemærkelsesværdigt, at den foreningsorganiserede idræt har tilpasset sig denne udvikling så langsomt.

Der har eksisteret forenings-motionscentre siden begyndelsen af 1980'erne. Brande Fitness Center begyndte i 1981, og træningscenteret i Jyllinge-Gundsømagle så dagens lys i 1983. Men det synes i lille grad at have inspireret andre foreninger til at gøre det samme. Selvom centeret i Jyllinge har haft stor succes i mange år, skulle der næsten gå 20 år, før en række andre foreninger tog ideen op i Roskilde Amt. Der er enkelte områder i landet, hvor der er forholdsvis mange foreningsdrevne motionscentre, og det kan skyldes inspirationen fra et eller flere forenings-motionscentre, dvs. at centrene har bredt sig som 'ringe i vand' (Nordjylland, Roskilde Amt, Ærø), men det er alligevel bemærkelsesværdigt, at så få foreninger har taget ideen op.

Gymnastikforeningerne var hurtigere til at tage de nye holdbaserede træningsformer op, da de vandt indpas i de kommercielle motionscentre. Det drejede sig i første omgang om aerobic, som så at sige 'brød muren' i forhold til den traditionelle danske holdgymnastik, selvom der i begyndelsen var en betydelig modstand mod fænomenet. Langsomt er denne uvilje blevet afløst af en mere åben indstilling til de nye træningsformer. Organiseringsformen har imidlertid ikke ændret sig i de fleste foreninger. Det er fortsat helt overvejende træning på et fast hold på et fast tidspunkt på ugen. Klippekortsmodellen, hvor motionisten kun betaler for de gange hun møder op, og kan vælge at træne på forskellige tidspunkter i løbet af ugen, har kun fået begrænset udbredelse. Hvad kan forklare den træghed og langsomme tilpasning af foreningerne til de nye motions- og tilrettelæggelsesformer?

For det første er foreninger i mindre grad end private, kommercielle virksomheder påvirket af ændringer i 'markedet', i dette tilfælde ændrede idrætsvaner, vækst i nye idrætsformer, konkurrence fra kommercielle motionstilbud og foreningers succes med

nye aktiviteter. Atletikklubben skifter ikke spydene ud med golfkøller eller tennisketsjere, selvom der er mange flere, der vil spille golf eller spille tennis end dyrke atletik. Tilsvarende tænker de fleste idrætsforeninger ikke på at oprette et motionscenter, fordi en voksende del af befolkningen foretrækker den form for motion frem for foreningernes aktiviteter. Det skal interessere foreningen, dvs. nogle frivillige i foreningen, og det skal være meningsfuldt for dem. *'Der skal være én som brænder for det'*, siger man i Randers gymnastiske Forening. Og det har der øjensynligt ikke været i ret mange foreninger, på trods af den tydelige succes andre foreninger har haft med at oprette et motionscenter. I foreningsidræt er det først og fremmest folk, der selv går meget op i en idrætsaktivitet, som også påtager sig frivillige opgaver eller tager initiativ til en ny forening eller afdeling, hvis der ikke findes en forening for aktiviteten. Der har tilsyneladende manglet fitness-interesserede til at tage et sådant initiativ i idrætsforeningerne. Denne undersøgelse viser imidlertid, at nogle af de store foreninger i højere grad tager bestik af 'markedet', dvs. de idræts- og motionsinteresser borgerne har, end foreninger normalt gør. *'Vi har da lyttet til undersøgelser af, hvad folk gerne vil gå til'*, siger formanden for Randers gymnastiske Forening. I Vindinge Idrætsforening gennemførte man en undersøgelse af de lokale borgers idræts- og motionsønsker, før de turde oprette et motionscenter. Tilsvarende tog Ærø Idrætsklub først initiativ til at oprette motionscenteret, da to undersøgelser med et års mellemrum viste en stigende interesse for et sådant center. Men det er ønsket om at være forening for alle borgere mere end frygten for, at de kommercielle tilbud løber med medlemmerne, som er drivkraften. Og man sætter ikke nyt i gang uden støtte dertil i foreningen og nogle, der engagerer sig i opgaven.

For det andet kan foreningernes tøven på dette område skyldes, at foreningsidrætten har været – og til dels stadig er - skeptisk overfor fitness-idrætten og de nye aktivitets- og tilrettelæggelsesformer, som mange foreningsledere kritiserer for at mangle de værdier, som foreningerne hylder. I mange år var idrætsorganisationerne afvisende overfor de nye motionsformer, og foreningslederne i de undersøgte foreninger synes da heller ikke, at medlemmerne i de nye aktiviteter er lige så forenings- og fællesskabsorienterede, som medlemmerne på de traditionelle gymnastikhold er. Men holdninger ændrer sig ofte med udskiftningen af generationer, og for de undersøgte foreninger spiller det en større rolle, at foreningen kan opfylde borgernes behov for motion, end at de dyrker gymnastik og motion på lige netop den måde, som foreningslederne selv synes om.

For det tredje kan foreningernes tilbageholdenhed også skyldes, at de ikke vil starte noget, som kunne blive en konkurrent for andre aktiviteter i foreningen. I en af de undersøgte foreninger gik bestyrelsen først i gang med forberedelserne, efter at foreningens frivillige havde sagt god for at gennemføre en undersøgelse, som skulle afdække, om der var et ønske om nye aktiviteter i foreningen. En anden forening har bevidst undgået at tilbyde aerobic for ikke at konkurrere med gymnastikafdelingen. Flere af de undersøgte foreninger fortæller endvidere, at de ikke ønsker at tage aktiviteter op, som en anden forening i kommunen har på programmet.

Endelig kan forsigtigheden i foreningsidrætten skyldes, at det stiller andre krav til foreningen at oprette et motionscenter og tilbyde de nye, fleksible motionsformer, end det kræver fx at starte stavgang og organisere fodbold. I det følgende skal vi se på, hvilke krav det stiller til ledelsen, faciliteterne, økonomien og instruktørerne at være en sådan 'ny' forening, hvad enten der er tale om et nyetableret foreningsmotionscenter eller en gammel gymnastikforening, der har taget nye aktiviteter op.

Ledelse

Man skal passe på med at generalisere om ledelse af gymnastik- og motionscenterforeninger. Som andre foreninger er de også meget forskellige. I de undersøgte foreninger finder vi dog fire gennemgående kendetegn. For det første består ledelsen typisk af relativt få personer i forhold til antallet af medlemmer og aktive i foreningen. De store gymnastikforeninger har dog som regel flere udvalg og ad hoc grupper, som har ansvaret for en bestemt aldersgruppe eller træningsform. For det andet har de involverede ledere ofte en meget stor anciennitet som frivillig leder inden for foreningsverden. For det tredje udviser lederne en meget stor entusiasme over for opgaven – det er 'igangsatte' og 'udviklere' med stor gejst. For det fjerde er foreningerne – især de nye - præget af en stærk eller karismatisk leder (eller flere), der overfor medlemmerne fremstår som personificeringen af foreningen. I øvrigt kendetegn som man finder i mange nye foreninger.

Foreningernes særlige karakter, jf. indledningen til dette kapitel, betyder, at ledelsen føler, at den hele tiden er nødt til at være på forkant med udviklingen. Flere af lederne af foreningsmotionscentrene nævner netop dette som et særligt incitament til at engagere

sig i denne opgave, at de via dette arbejde kan være med til at præge foreningens fortsatte udvikling. Det er spændende at være med et sted, hvor der foregår noget - at påtage sig nye opgaver og at være foregangsmand for noget nyt. I det hele taget fokuseres der meget på det positive. Der tales kun lidt om, at det kan være svært at få nye ind i bestyrelses- og ledelsesarbejde, og i de tilfælde med et ironisk tonefald (underforstået: vi vil selv gerne fortsætte). Via det allerede eksisterende netværk inden for bestyrelsen føler man, at man er godt dækket ind fagligt, og at nye bestyrelsesmedlemmer vil have svært ved at overtage pladserne. I denne sammenhæng nyder bestyrelserne godt af, at de er små med det tættere sammenhold og den større omstillingsparathed, det muliggør. Det siges ikke direkte, at man har valgt at organisere sig i små fleksible enheder for at opnå fordele, men det ligger ofte udtalt bag udsagn om, at en lille bestyrelse giver den enkelte større beføjelser, samtidig med at man har bedre mulighed for hurtigt at tage beslutninger og implementere dem i dagligdagen.

Det kendetegner endvidere de store gymnastikforeninger, at ledelsen i høj grad bygger på uddelegering, hvor man deler opgaverne mellem sig efter interesser og kompetencer. Til forskel fra tidligere, hvor både store og små opgaver og spørgsmål blev taget op på – ofte meget lange – bestyrelsesmøder, og hvor bestyrelsen var involveret i de fleste aktiviteter i foreningen, så har bestyrelserne i de undersøgte foreninger i meget højere grad en overordnet, koordinerende og udviklende rolle, mens ansvaret for de konkrete opgaver og aktiviteter er overladt til personer – i eller udenfor bestyrelsen – eller udvalg eller ad hoc grupper, der har stor selvstændighed. Det har betydet, at formanden – og bestyrelsen som helhed – i mindre grad er involveret i alle opgaver, og derfor holdes der også færre møder, og hvervet som frivillig leder er mindre belastende rent tidsmæssigt.

Faciliteter

Undersøgelser viser, at faciliteterne – både lokalerne og de redskaber og rekvisitter der anvendes - spiller en meget større rolle for de, som træner i et motionscenter, end for de der deltager på almindelige gymnastik- og motionshold i en forening (se Hæfte 2).

Lokaliteterne er ikke kun en fysisk ramme for aktiviteten. Lyse lokaler, god plads, store vinduer og god udsigt er med til at gøre træningsstedet attraktivt og skabe en god atmosfære, mens mørke kælderlokaler i højere grad giver mindelser om 'sur træning'.

Inde i motionscentrene søger man at opretholde rene og klare linjer, samtidig med at der opretholdes en overskuelighed, der kan generere en naturlig orden. Ved at opbygge en sådan 'orden' appellerer man direkte til brugernes samvittighed om at være med til at opretholde orden og passe på faciliteterne. De besøgte centre har bevidst fravalgt at have spejle på væggene og håndvægte findes slet ikke eller i et lille antal. Det associeres med bodybuilding, der har en kultur og fremtrædelsesmåde, som man helst ikke vil sættes i bås med for ikke at 'forskrække' den almindelige motionist. På den måde søger man via indretningen af faciliteterne at skabe et sted, hvor flest mulige har lyst til at være. Man udelukker ikke direkte nogen fra at gøre brug af motionscenteret, men man søger at skabe nogle forhold, hvor nogle grupper føler sig mere velkomne end andre grupper.

Træningsmaskinerne er motionscentrenes 'motor' – som centrum for de fleste af aktiviteterne. De er generelt dyre og tegner sig udgiftsmæssigt for en meget stor post på motionscentrenes samlede budget. Alligevel er man fraforeningernes side sikre på, at investeringer i gode kvalitetsmaskiner er den eneste vej frem. Medlemmerne har krav på at kunne træne på maskiner, der er afprøvet og anbefalet af fysioterapeuter eller andre med viden derom, og man er ikke tjent med maskiner, der ofte går i stykker. Reparation af maskiner tager tid, er dyrt og betyder et afbræk i centrets hverdag, der netop er bygget op på, at medlemmerne har adgang til alle maskiner i hele motionscentrets åbningstid.

Indkøbet af gode og dyre motionsmaskiner nævnes med stolthed i de besøgte motionscentre. Man er bevidst om, at det er en vigtig konkurrenceparameter at have godt udstyr, og man er stolt over, at centret har så god en økonomi, at man kan købe det bedste af det bedste udstyr. Samtidig er der megen fokus på, at man er nødt til hele tiden at investere i nye maskiner. Det er ikke muligt at afgøre, om det er bestyrelserne, og deres visioner om at være på forkant med udviklingen, eller om det er et krav fra medlemmerne om hele tiden at have det nyeste i motionscentret, som er årsagen til, at centrene lægger sig så meget i selen for at købe det nyeste udstyr. Det kan også være, at det er et iboende træk ved den kommercielle motions- og fitnessbranche, som de foreningsbaserede motionscentre har overtaget.

En vigtig del af motionscentrene er bade- og omklædningsfaciliteterne og tilhørende 'wellness-faciliteter' (fx solarium, spa og massagebad). Det spiller en stor rolle, at disse

faciliteter er tidssvarende, og det kniber det med i mange af de haller, hvor motionscentrene holder til. Derfor planlægger flere af de besøgte motionscentre at bruge noget af den opsparede kapital til at bygge sådanne faciliteter selv. Man vil i sådanne situationer ikke indordne sig under det traditionelle og langsomt arbejdende foreningssystem, hvor man er afhængig af andre. Er kravet, fra medlemmer og bestyrelse, at der skal iværksættes nye tiltag, og er der penge til det, så handles der.

Faciliteterne spiller ligeledes en afgørende rolle for de store gymnastikforeningers udviklingsmuligheder. For det første er der voksende krav til relativt dyre redskaber til springgymnastikken (airtrack, springgrav, skumredskaber mv.) for at foreningen er attraktiv for især de unge, og til nogle af de nye motionstræningsformer (fx stepbænke, store bolde og spinningcykler). For det andet begrænser gymnastikforeningernes afhængighed af faciliteterne på de kommunale skoler foreningernes muligheder for at tilbyde nye og mere fleksible aktiviteter og motionsformer. Fx aktiviteter i dagtimerne, muligheden for at træne på forskellige tidspunkter og tilbud til forældrene om at træne samtidig med at deres børn går til gymnastik. Sådanne aktiviteter kan Randers gymnastiske Forening tilbyde, fordi den er herre i eget hus og i vidt omfang også kan disponere over den nærliggende kommunale idrætshal. Såvel Søndersø Gymnastikforening som Skjold Gymnastik Birkerød drømmer om et sådant forenings- og gymnastikhus, der samtidig kan være foreningens samlingssted. *'I dag har vi ikke engang en opslagstavle'*, som formanden for Skjold Gymnastik Birkerød siger. Et gymnastikhus, som foreningen selv råder over, ville også styrke de sociale værdier i foreningen, mener de to foreninger.

At være herre i eget hus har imidlertid den konsekvens, at foreningen undertiden mere må tænke som 'forretning' end som 'forening'. Huset skal som regel lejes ud til andre, for at få økonomien til at løbe rundt, og det betyder nogle gange, at en foreningsaktivitet må aflyses for at give plads til et arrangement, som huset kan tjene penge på.

Økonomi

Ønsket om at kunne tilbyde medlemmerne gode fysiske rammer, nye maskiner og nye rekvisitter stiller store krav til disse foreningers økonomi. Måske derfor fylder økonomien så meget i bevidstheden hos bestyrelsesmedlemmerne – og det gælder især

foreningsmotionscentrene. Det økonomiske aspekt må i denne forbindelse ses ud fra to synsvinkler. For det første økonomien omkring etableringen af motionscenteret, og for det andet hvordan økonomien er, når den første indkørfase er overstået, og motionscenteret skal "hvile i sig selv".

Opstarten af motionscentret er særlig økonomisk risikabel, da det er her de store investeringer foretages, inden der er vished om, hvor mange medlemmer der melder sig ind i foreningen. På trods af dette investeres der i nye maskiner, der er dyre og har kvalitet. Når de første hårde år, hvor de store investeringer i udstyr skal forrentes, er overstået, så starter motionscentrets egentlige liv, hvor der bliver mulighed for at afprøve nye ideer og muligheder, og hvor man på en helt anden måde end i opstartsfasen får mulighed for at 'servicere' medlemmerne. Og samtidig giver det bedre mulighed for at videreudvikle motionscentret med nye tilbud baseret på indkøb af nye typer af træningsmaskiner.

Motionscentrenes indtægter kommer udelukkende fra kontingenter og andre medlemsindbetalinger. En gennemgang af en række foreningsmotionscentres hjemmesider viser, at kontingenteret for voksne svinger fra kr. 700 pr. år til kr. 2200. Det typiske er kr. 200 pr. måned eller kr. 1000 for et helt år. Som regel mindre for unge og pensionister. En undersøgelse, som Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund gennemførte i 2003, viste, at medlemmer af to foreningsmotionscentre i gennemsnit havde betalt kr. 876 for et år. Men selvom det var ca. 300 kr. højere, end motionister på et almindeligt foreningsmotionshold betalte i gennemsnit, så var medlemmerne af motionscentrene mere tilfredse med kontingentets størrelse, end holdmedlemmerne på almindelige gymnastikhold var. Dette skyldes formentlig, at kontingenteret giver mulighed for at træne i stort set ubegrænset omfang, og at det er væsentligt billigere at træne i et foreningsorganiseret motionscenter end i et kommercielt motionscenter (Hæfte 2).

I de fire motionscentre er økonomien udskilt fra den øvrige forening. Motionscentrene lægger stor vægt på, at deres økonomi er selvstændig. Flere af de undersøgte foreninger fremhæver, at centerets overskud skal bruges til en geninvestering i træningsmaskiner og ny nyinvestering i andre aktiviteter. Centrets investering i nye lokaler og faciliteter kommer i nogle tilfælde resten af foreningen til gode, som ud- og ombygningen af

Jyllingehallen, finansieret af motionscentret, har gjort. Og der er også motionscentre, der hvert år giver en del af centrets overskud til aktiviteter for børn og unge i andre afdelinger af foreningen.

De store gymnastikforeninger føler ikke i samme grad som motionscenterforeninger, at økonomien er et problem. Alle fortæller om en god økonomi, der giver frihed til at kunne investere i nye rekvisitter og sætte nye aktiviteter i gang. Ligeledes synes gymnastikforeningerne ikke – som motionscenterforeningerne - at det er så økonomisk risikabelt at investere i nye rekvisitter og redskaber, fordi de har medlemmerne dertil og ikke frygter, at medlemmerne pludselig forsvinder til en konkurrerende forening.

Instruktører

En af de væsentlige forskelle mellem gymnastikforeningen og motionscenterforeningen er den rolle, som instruktørerne har. I gymnastikforeningen er gymnastik- og motionsholdet helt afhængig af, at foreningen finder en instruktør, og tilslutningen til holdet er i høj grad bestemt af, hvor dygtig instruktøren er. I motionscentret har instruktøren slet ikke den samme betydning. Medlemmerne vil gerne have hjælp og vejledning, men ikke i form af en instruktør, der bestemmer hvornår og hvordan, der skal trænes. Det viser en tidligere undersøgelse af motionister på almindelige motionshold og motionister i motionscentre (Hæfte 2).

Trods dette lægger motionscentrene stor vægt på, at instruktørerne har været på kursus for at kunne vejlede medlemmerne, fx ved at deltage på DGIs instruktørkurser. Det er som regel instruktøren, der tager imod nye medlemmer i motionscentret, og det er dem, der har den daglige kontakt til medlemmerne. De er på den måde med til at tegne motionscentret udadtil.

I den traditionelle foreningsverden foregår træningen ofte på hold eller i grupper, hvortil der er knyttet en fast træner eller instruktør. I motionscentrene har instruktionen mere karakter af vejledning. De står til disposition for medlemmerne, hvis de ønsker instruktion i, hvordan de skal bruge maskinerne, og de vejleder allerede aktive medlemmer i deres daglige brug af maskinerne i motionscentret. I nogle tilfælde er enkelte af instruktørerne ansvarlige for at stå for en mere traditionel træning, hvis

motionscentret fx tilbyder kortere træningsforløb til specifikke målgrupper, eksempelvis introduktion af træningsfaciliteterne for overvægtige børn.

Ovennævnte betyder, at der stilles meget anderledes krav til instruktørerne, end der gør i den traditionelle foreningsidræt. Hvor en træner normalt er forpligtet til at træne et hold en eller to gange i løbet af en uge, og eventuelt også følge holdet til kampe eller stævner et vist antal gange i løbet af en sæson, så har instruktørerne i motionscentrene en helt anderledes turnus. De ugentlige træningssessioner er afløst af, at man skriver sig på til at stå for instruktion et vist antal gange i løbet af en periode, eksempelvis to eller tre uger. Der er derved mulighed for, at den enkelte instruktør kan vælge tidspunkter, der passer pågældende i forhold til andre gøremål, samtidig med at der er mulighed for at møde medlemmer, der kommer på forskellige tidspunkter i centret. Derudover har de instruktører, der har interesse i det, mulighed for at kunne tilbyde træning på holdlignende vilkår, fx ved at en gruppe modtager instruktion på aftalte tidspunkter.

I gymnastikforeningen er rekrutteringen og fastholdelsen af instruktører en kilde til bestandig bekymring. Men det lykkes som regel, siger foreningerne samstemmende. Presset kan tilskrives flere forhold. For det første er det på dette område, at konkurrence om gode instruktører fra kommercielle motionsinstitutter, aftenskoler og private virksomheders motionstilbud er størst, fordi disse organisationsformer tilbyder en højere løn, end foreningerne har tradition for at tilbyde. *'Vi må følge lønnen, det er vi nødt til'*, siger formanden for Skjold Gymnastik Birkerød. Det er dog værd at bemærke, at de tre andre gymnastikforeninger i undersøgelsen ikke giver instruktørerne en normal løn. For det andet har differentieringen af 'gymnastikken' i en række meget specialiserede træningsformer ('koncept-motion') også ført til en specialisering af instruktørerne, og på nogle af disse træningsformer findes der en særlig uddannelse, der uddanner til 'lønnet arbejde' (fx Mensendick-gymnastik og afspænding). Begge dele betyder, at foreningen ikke blot skal finde en ny instruktør, når én holder op, men skal finde en af samme slags, der kan videreføre holdet.

Til forskel fra tidligere, hvor instruktøren typisk havde sit hold alene, er det i dag mere almindeligt at have to eller flere instruktører på samme hold. Flere af foreningerne fortæller, at det er en forudsætning for nogle instruktører, at de kan dele holdet med andre, så de ikke er så bundet af opgaven hver eneste uge. Kravene til større fleksibilitet

gælder ikke kun medlemmerne, men skal også tages højde for ved rekrutteringen af instruktører.

5. Fællesskab, frivillighed og folkelighed

Foreningsdrevne motionscentre ser ud til at være en succes. Flere og flere centre ser dagens lys, motionshungrende danskere strømmer til, og det ser ud til, at man formår at indpasse dem i en foreningsramme. Tilsvarende har de gymnastikforeninger, som udvider foreningens traditionelle gymnastikhold med nye motions- og tilrettelæggelsesformer, fremgang. Men gør det en forskel for medlemmerne, at motionscenteret og de nye motionsformer er organiseret i en forening?

Undersøgelser har vist, at hovedparten af de idrætsaktive er forholdsvis ligeglade med, om aktiviteten er organiseret i en forening, et kommercielt institut eller som et kommunalt tilbud. De færreste vælger en aktivitet efter, om den er organiseret på den ene eller den anden måde. Det gælder i særlig grad inden for de relativt nye træningsformer som styrketræning, fitness, aerobic mv. Motionister i et motionscenter tillægger det heller ikke samme betydning som deltagere på mere almindelige gymnastik- og motionshold, at træningen foregår i den lokale forening (Hæfte 2). Der er dog ikke en principiel modstand mod foreningen som sådan. Hvis foreningen kan tilbyde de ønskede aktiviteter – på rette tid og sted – vil mange, der i dag går til gymnastik og beslægtede træningsformer i et kommercielt motionscenter, gerne gå til motion i en forening.

De som dyrker de aktiviteter, som typisk tilbydes i et motionscenter, har i højere grad end andre idrætsaktive et "kunde-forhold" til det sted, hvor de dyrker idræt og motion:

- Pris og service spiller en større rolle for valget af træningssted.
- De accepterer i højere grad, at de som står for den idræt, de går til, tjener penge på det.
- De foretrækker i meget højere grad at dyrke idræt på steder, som drives af lønnede ledere og instruktører.

Foreningsmotionscentrene er bevidste om, at mange opfatter foreningen som et fitnesscenter på lige fod med de kommercielle. *'Det er individuelle folk'*, som en formand siger. Motionscentrene er da også tydeligt *'markeds-orienterede'*. Hvad er det kunderne – undskyld: medlemmerne – vil have? Men samtidig har lederne også et ønske om, at det skal være en forening i traditionel forstand med *'en fælles ånd'*, som samme formand

udtrykker det. Det samme gælder gymnastikforeningerne, der synes, at der er forskel på deltagerne på de almindelige gymnastikhold og deltagerne i de nye træningsformer, men det har ikke fået foreningerne til at opgive de traditionelle foreningsværdier. Vi vil her diskutere, hvordan det ser det ud med de tre F'er, som ofte forbindes med 'den gode forening': Fællesskabet, frivilligheden og folkeligheden.

Fællesskabet

En af de helt centrale forestillinger om 'det gode foreningsliv' er fællesskabet. At vi dyrker idræt i fællesskab med andre, at vi er fælles ansvarlige for foreningen, og at fællesskabet også rækker ud over foreningens aktiviteter og rammer. Kendetegner det også forenings-motionscentre og de 'nye' gymnastikforeninger?

En undersøgelse af medlemmer i foreningsmotionscentre og medlemmer i traditionelle gymnastikforeninger viser, at rekrutteringen til motionscentre primært sker gennem personlige netværk, dvs. venner, bekendte, familie og arbejdskolleger, mens deltagerne på traditionelle gymnastik- og motionshold i højere grad rekrutteres gennem mere formelle kanaler, dvs. programmer, reklamefoldere og annoncer i lokalaviser mv. (Hæfte 2) Det hænger givetvis sammen med, at efterspørgslen efter denne træningsform er meget stor, og det derfor ikke er nødvendigt at reklamere for motionscenteret. Men det viser også, at lysten til at motionere i et motionscenter i høj grad er forbundet med, at man kender andre og har mulighed for at møde venner og bekendte.

Flere undersøgelser viser imidlertid samstemmende, at det sociale element spiller en mindre og anden rolle for de, som går i motionscentre, end det gør for de, som er medlem af en almindelig idrætsforening. I almindelige idræts- og gymnastikforeninger er det at "*præstere*" (hvad enten det er i konkurrencer eller til en opvisning) og dygtiggøre sig, "*det sociale samvær*" og "*glæden ved aktiviteten*" vigtige begrundelser (motiver) for at dyrke idræt, og det er begrundelser, som tillægges meget større betydning, end de gør for motionisterne i motionscentre. Omvendt bruger medlemmerne af motionscentre i højere grad end almindelige foreningsmedlemmer begrundelser som "*mentalt overskud*", "*udseende eller krop*" eller "*fysisk form*". Samtidig er fællesskabet typisk af en anden karakter i motionscentret. Mens idrætsforeningerne i høj grad skaber nye venskaber, så er motionscentre snarere en ramme for opretholdelse af venskaber. Der er således

væsentligt færre af de, der træner i et motionscenter, som svarer, at de har fået nye venner i forbindelse med aktiviteten, end blandt de der træner på et almindeligt gymnastikhold. Lidt forenklet sagt finder vi nye venner i idrætsforeningen, men når vi søger hen til motionscentrene, er det sammen med en eller flere af de venner, vi allerede har (se mere derom i Hæfte 1).

Foreningsmotionscentrene er bevidste om, at de er anderledes som forening - også socialt. For det første er medlemsskaren meget blandet. Unge og ældre, folk der træner meget, og folk der blot skal motionere i ny og næ - ikke opdelt og adskilt fra hinanden, som i almindelige foreninger, men op af hinanden i samme rum. For det andet finder medlemmerne selv sammen i grupper, der træner på samme tidspunkt. Fx kommer de ældre og træner midt på dagen, spillerne på et fodboldhold mødes om aftenen, og en gruppe yngre mødre, der skal have maven på plads igen, mødes om formiddagen.

De interviewede gymnastikforeninger bekræfter disse forskelle. Flere synes dog også, at fællesskabet på de almindelige gymnastikhold er anderledes i dag end tidligere. Hvis der er et fællesskab, er det mere knyttet til det hold, medlemmerne går på, end foreningen som helhed. Men måske er disse vurderinger mere et resultat af den udbredte italesættelse af individualiseringen og udsagn om, at væksten i træning i kommercielle motionscentre i stedet for forening er udtryk for dette. I Randers gymnastiske Forening har man lidt overraskende iagttaget, at de, som benytter foreningens motionscenter, er mere knyttet til foreningen end deltagerne i den nye holdbaserede træning (klippekorsholdene).

Disse situationsbestemte, midlertidige træningsfællesskaber udgør en form for holddannelse. *'Tilbuddet passer til det moderne menneske',* siger en formand for en anden forening. *'Man kan træne med dem, man gerne vil træne med. Organisatorisk er vi en traditionel gammel forening, men der er ikke mange medlemmer, der kender hinanden. Folk kommer af lyst, for at tage sig eller se bedre ud. Det er mest lokale. Vi har mange der har været medlem i 10 år. Vi mister kun dem, der flytter fra byen'.*

Forestillingen om den "ensomme" eller anonyme individualistiske motionist i motionscenteret som modpol til den "sociale" og fællesskabsorienterede hold-udøver i gymnastiksalen er derfor alt for forenklet. Der er noget om snakken i den forstand, at der

synes at være betydelige kvalitative forskelle i karakteren af det sociale fællesskab. De, der træner i motionscenter, er i højere grad relateret til private venner og familie (private netværk), mens holdudøvernes sociale kontaktflade i højere grad er orienteret mod det lokale og de bekendtskaber, som udspringer heraf (Hæfte 2).

Når de fleste aktive i motionscentre giver udtryk for, at de sociale relationer ikke er specielt vigtige for deres valg af aktivitet, kan det skyldes, at det idrætslige opfattes som det primære. Man går med andre ord ikke til træning for de sociale relationers skyld, selv om det selvfølgelig for nogen kan være den vigtigste grund. De fleste gør det tilsyneladende for at opnå andre "gevinster" (reelle eller forestillede) af deres "investering" i aktiviteten, hvad enten det er sundhed, skønhed, fornøjelse eller noget helt fjerde. De sociale relationer er med andre ord et vigtigt element omkring aktiviteten, men er ikke selve formålet med at træne (Hæfte 2).

Frivilligt arbejde

Frivillighedsidealet står fortsat højt i gymnastikforeningerne. I en undersøgelse af foreningslivet på Fyn var det kun omkring hver tyvende forening, der svarede, at arbejdet i foreningen i højere grad bør lønnes, og derved adskiller gymnastikforeningerne sig ikke væsentligt fra andre idrætsforeninger. Selvom aflønning af instruktører har vundet indpas i mange foreninger, så viser den samme undersøgelse, at det kun er 20 pct. af idrætsforeningerne, som har udgifter til løn og honorarer. Ser vi alene på gymnastik- og danseforeningerne er der forholdsvis lidt flere, som har udgifter til løn, men den væsentligste forskel er, at en mindre gruppe af disse foreninger – knap 10 pct. – bruger mere end halvdelen af udgifterne til løn. Gymnastikforeningerne adskiller sig endvidere fra foreningslivet som helhed og deriblandt også de fleste andre idrætsforeninger ved, at gymnastikforeninger i højere grad mener, at mange af foreningens aktiviteter kræver, at de frivillige har en uddannelse eller særlige kvalifikationer. To ud af tre gymnastikforeninger tilslutter sig dette synspunkt (helt eller delvist), mens hver fjerde forening mener, at alle med lyst og interesse for foreningens aktiviteter kan bruges uanset uddannelse og kvalifikationer (Ibsen 2006).

Dette statistiske billede af det frivillige arbejdes position i gymnastikforeningerne bekræftes af interviewene med de store gymnastikforeninger. Kun én af de fire foreninger

har lønnede instruktører i formel forstand med almindelige honorarer og formelle ansættelseskontrakter. De tre andre foreninger 'lønner' i form af skattefri godtgørelse og andre goder (gratis kontingent, tilskud til skitur for alle foreningens instruktører mv.). To af foreningerne har dog lønnet arbejdskraft til administrative opgaver, og én forening har flere fuldtidsansatte til især at tage sig af projekter og aktiviteter, der foregår i dagtimerne. Alle fire foreninger tillægger imidlertid det frivillige arbejde stor betydning. De ansatte skal være et supplement, siger formanden for Randers gymnastiske Forening, og de skal ikke overtage det frivillige arbejde.

Hvilken status har det frivillige arbejde i foreningsmotionscentrene? Det er en udbredt opfattelse, at mange foretrækker motionsinstituttet, fordi det ikke forventes, at deltagerne medvirker til aktiviteternes gennemførelse. Undersøgelser bekræfter da også, at aktive i motionscentre er mindre villige til at udføre frivilligt arbejde, end aktive i almindelige idrætsforeninger. Det synes dog mere at være et udslag af, at det netop ikke kræves og forventes i kommercielle motionscentre.

De undersøgte foreningsdrevne motionscentre adskiller sig nemlig fra de kommercielle centre ved, at en stor del af arbejdet udføres af frivillige. Foreningsmotionscentrene har altså ikke overtaget den professionelle side af de kommercielle motionscentre. For det første arbejder bestyrelsen frivilligt, og der lægges et stort frivilligt arbejde deri. Af de fire undersøgte motionscentre er det kun træningscenteret i Jyllinge-Gundsømagle, der har en ansat 'opsynsmand' og lønnede instruktører. I lyset af den store omsætning og gode økonomi, foreningen har, er udgifterne til løn dog beskedne. I de andre foreninger arbejder alle – både ledelse og instruktører – frivilligt og ulønnet. Det gælder efter alt at dømme for en stor del af motionscentrene i foreningsregi, hvis man skal tro deres hjemmesider. De fleste foreninger fremhæver således, at der er tale om 'frivillige instruktører'. Der findes ingen opgørelse over det samlede antal timer, som de frivillige lægger i foreningen, men det er givetvis betydeligt lavere end i andre idrætsforeninger af samme størrelse. For det første er der typisk kun en lille bestyrelse og ingen udvalg. For det andet er antallet af instruktører også forholdsvis lille, fordi behovet for instruktion er beskedent.

Man har øjensynligt heller ikke problemer med at få frivillige til bestyrelse og instruktion i foreningsmotionscentrene. Som regel håndplukkes folk, som man kender, eller der har

udvist stor interesse for træningen. Helt som man gør i de fleste foreninger. At man som regel har let ved at finde nye instruktører, må tilskrives det forhold, at der også er mange, der engagerer sig meget i denne form for træning – helt som fodbold- og gymnastiktrænere - og derfor synes, at det er sjovt at give viden og erfaring fra sig. Men det kan også hænge sammen med, at instruktørerne som regel ikke er bundet af at være træner på bestemte tidspunkter og for bestemte grupper. Lige som medlemmerne selv kan bestemme, om de ønsker instruktion og på hvilket tidspunkt, så kan instruktørerne også lave aftaler derom på tidspunkter, der passer dem.

Trods foreningernes størrelse med mange aktiviteter og stor omsætning er det kun to af foreningerne, som har professionaliseret nogle af administrative funktioner (vægttræningsafdelingen i Jyllinge-Gundsømagle Idrætsforening og Randers gymnastiske Forening). Den udløsende faktor synes at være en kombination af a) foreningens størrelse med flere og større administrative opgaver, der ikke uden videre kan uddelegeres til flere personer, b) en god økonomi, der kan bære lønnen til en eller flere ansatte, c) ansvaret for egne faciliteter (et motionscenter og et foreningshus) samt d) foreningens involvering i opgaver og aktiviteter, der foregår om dagen (individuel træning og aktiviteter for kommunale institutioner). Foreningerne betragter denne professionalisering som en nødvendighed for at tilbyde aktiviteter om dagen og engagere sig i samarbejde med børnehaver, skolefritidsordninger og skoler. Men det stiller ekstra krav til den frivillige bestyrelse, der skal agere som arbejdsgiver. Der skal føres ansættelses- og personalesamtaler, en række løn- og arbejdsvilkår skal overholdes osv.

Folkelighed

Det sidste spørgsmål vi i dette afsnit vil diskutere er, hvor folkelige disse foreninger er? Begrebet folkelighed forbindes ofte med foreningslivet, men det præciseres sjældent, hvad det er ved foreningerne, som gør dem folkelige.

Nogle vil mene, at det folkelige ligger i, at de drives frivilligt og ulønnet af medlemmerne selv, uafhængigt af det offentlige og uden personlig (økonomisk) vinding. Er det kriteriet, er disse foreninger særdeles folkelige. Der er som regel ingen offentlig støtte til de foreningsdrevne motionscentre, primært fordi det helt overvejende er voksne (over 25 år), som er medlem. Gymnastikforeningerne får også en relativ lille økonomisk støtte, fordi

en stor del af medlemmerne ikke er tilskudsberettigede (som endvidere har den konsekvens, at det reducerer foreningens tilskud til børn og unge i henhold til Folkeoplysningslovens regler). Og så klarer foreningerne sig fint uden kommunal støtte. Til forskel fra de kommercielle motionscentre kan lederne ikke 'skumme' overskuddet, og den gode økonomi benyttes i begrænset omfang til at lønne instruktører og ledere. Det er et fåtal af de foreningsdrevne motionscentre og store gymnastikforeninger, som har fuldtidsansatte. Man forsøger i stedet at holde kontingentet så lavt, så de fleste har råd til at være med.

Foreningerne er dog knap så folkelige, når vi ser på medlemmernes engagement i foreningen. Meget få møder op på generalforsamlingen, men derved adskiller disse foreninger sig ikke fra de fleste foreninger af samme størrelse. De undersøgte foreninger fortæller dog, at medlemmerne gerne kommer med ønsker og ideer, og undersøgelser viser, at de aktive i motionscentre tillægger det stor betydning, at de har indflydelse på øvelser og træning. Det må dog forstås som et ønske om ikke at skulle følge en træners anvisninger og i stedet selv bestemme, hvordan træningen skal foregå. Men hvis medlemmerne er utilfredse, så er det mere 'fødderne' end 'stemmen' de benytter - ved at forlade foreningen i stedet for at give udtryk for sin utilfredshed og forsøge at ændre forholdene.

En tredje – men mere snæver - forståelse af en folkelig forening er, at foreningen tager sigte på en større, ideel sag. I 1951 beskrev Skovmand en folkelig bevægelse som *'enhver bevægelse der har til mål at vække og højne det danske samfund (...), der sætter folket i gang og derved er med til at give det danske samfund sit præg'* (Skovmand 1951: 7). I samme årti skrev en af den folkelige gymnastiks ideologer, Jørgen K. Bukdahl, at sigtet med "folkegymnastikken" var at *"forvandle en almue til et folk"* (Rasmussen 2001: 80). Sådan udtrykker foreninger sig ikke i dag, men har de undersøgte foreninger en idé eller vision for foreningen af ideel og samfundsmæssig karakter?

Det karakteriserer idrætsforeningerne og andre fritids- og hobbyforeninger, at de i meget mindre grad end det øvrige foreningsliv bygger på særlige værdier eller ideologier. I den førnævnte undersøgelse af foreningslivet på Fyn svarede 30 pct. af idrætsforeningerne (mod 60 pct. af alle foreninger), at de bygger på særlige værdier af åndelig, politisk eller samfundsmæssig karakter. Gymnastikforeningerne skiller sig dog lidt ud fra

idrætsforeningerne som helhed, ved at knap halvdelen af disse foreninger angiver en værdi eller ideologi, som foreningen bygger på. Det er især værdien 'folkelig oplysning', som disse foreninger tilslutter sig. Hver femte gymnastikforening svarer, at de (bl.a.) bygger på værdierne deri. Blandt de øvrige idrætsforeninger er det mellem fem og ti pct. (Ibsen 2006).

De interviewede gymnastikforeningers formål vidner om deres forbindelse til den folkelige gymnastik- og idrætstradition i Danmark. Salto City benytter begreber og udtryk som *'forpligtende fællesskab'*, *'det hele menneske'*, *'andre kulturelle aktiviteter'* og *'indflydelse og demokrati'*. Tilsvarende siger formanden for Skjold Gymnastik Birkerød. *'Vi går meget ind for, at alle kan være med, det er bredden primært (...) foreningen vil gerne videreføre den folkelige idrætstradition, der bygger på glæden ved at bevæge sig, udfordringen ved aktiviteten og anskuelsen af idræt i en bred kulturel dimension'*.

Randers gymnastiske Forenings formål tager bl.a. sigte på at *'... at arbejde med et bredt idrætsbegreb (og) at skabe en større fællesnævner for foreningslivet, og af værdigrundlaget fremgår det, at det forventes, at medlemmerne 'viser ansvar og respekt for fællesskabet (... og) er bevidste om, at foreningen præges af os alle'*.

Til forskel fra de tre først foreninger har Søndersø Gymnastikforening ikke diskuteret et værdigrundlag, men måske er følgende udsagn fra et bestyrelsesmedlem det mest karakteristiske for gymnastikforeningernes holdning til værdier og mål. *'... vi snakker jo ikke sådan værdier, sådan som her i virksomheden, hvor man jo skal have et værdisæt, som man kan vise til sine kunder, at det er det, vi drømmer om og arbejder for. Men der er en sådan stille agenda om, at det skal være rart at være i foreningen, og der skal være plads til alle, og der skal være plads til de forskelligheder man har, og der skal være plads til at drømme'*.

De undersøgte motionscenterforeninger udtrykker sig mere jordnært om foreningens formål. Det handler om at opfylde et ønske om denne form for motion hos medlemmerne og lokale borgere, så foreningen kan blive ved med at være lokalsamfundets store brede idrætsforening. Det spiller især en rolle i mindre byer (fx Vallekilde og Søndersø) og i yderområder (fx Ærø). På Ærø håber man, at motionscentreret både kan bidrage til at hindre affolkningen af øen og gøre øen mere attraktiv for turisterne.

Foreningsundersøgelsen fra Fyns Amt viser ellers, at gymnastik- og motionsforeninger først og fremmest opfatter sig som forening for *'folk der interesserer sig for de særlige aktiviteter, som foreningen beskæftiger sig med'*, og forholdsvis få foreninger opfatter sig primært som *'forening for beboere i det lokalområde, hvor foreningen hører til'*. Blandt idrætsforeningerne er det især de flerstrengede foreninger, som opfatter sig som lokalforening, og interviewene med de undersøgte gymnastik- og motionsforeninger viser, at de på dette punkt ligner de flerstrengede idrætsforeninger.

Den måde foreningsmotionscentrene og aktiviteterne deri typisk omtales på hjemmesiden viser, at man stræber efter at efterkomme medlemmernes ønsker og som sådan ikke har en holdning til, hvad man vil med aktiviteterne, og der er øjensynligt heller ikke en holdning til, om aktiviteterne er gode eller dårlige. En leder fortalte således om et solarium, *'en rigtig pengemaskine'*, som foreningen havde anskaffet. Lederen fortalte, at solariet er meget populært hos nogle medlemmer. Inden de *'tager sol'*, træner de i centeret for at åbne porrerne i huden, fordi effekten af solariet så skulle være meget større. Og så kunne de tage sol i op til en halv time. Der var tilsyneladende ingen bekymring i foreningen over, at undersøgelser viser, at en så kraftig dosis udsætter personerne for en betydelig sundhedsrisiko.

Foreningerne har ikke større tanker om at fremme folkesundheden, og de opfatter sig slet ikke som en *'bevægelse for sundheden i Danmark'*, men sundheden ligger dem alligevel lidt på sinde. Et af foreningsmotionscentrene har haft en vis succes med initiativer for overvægtige børn, en anden laver kurser for samme gruppe, en tredje gennemfører foredrag om krop og sundhed, en fjerde fortæller med stolthed, at centeret har fået mange ældre, man ikke plejer at se i foreningen, til at motionere osv. Men næsten ingen af motionscentrene skilter med visioner eller ideelle formål, som dette foreningsmotionscenter – som en undtagelse - gør: *'At tilbyde rammer til udøvelse af motion og fitness, og derved styrke den enkeltes samt fællesskabets sundhed, trivsel og sociale relationer'*.

De store gymnastikforeninger har typisk en positiv holdning til bestræbelserne på at få fysisk inaktive børn og voksne til at motionere og dyrke idræt, men flere foreninger tvivler på, at foreningerne kan bære opgaven. Nogle synes, at de offentlige krav for at medvirke er for store, mens andre har den erfaring, at det ikke er muligt at skaffe

instruktører til aktiviteter i dagtimerne (Skjold Gymnastik Birkerød). Alle de undersøgte foreninger har også forsøgt sig med hold, der tager sigte på at fremme særlige gruppers sundhed og helbred. Fx har to af foreningerne forsøgt at få hold i gang for overvægtige børn, og en forening har et motionshold for kræftpatienter.

6. Udvikling af nye foreningsformer

Vi skal her til slut diskutere, hvad der kan forklare, at der nogle steder dannes foreningsmotionscentre, og hvorfor gymnastikforeninger tager nye aktiviteter op og organiserer dem på en ny måde.

Ildsjælen

Når de interviewede foreningsledere selv skal give deres bud på, hvorfor foreningen blev oprettet, eller hvad der er årsag til foreningens udvikling, så henviser de som regel til en eller flere personers indsats i foreningen.

I Salto City forklarer et bestyrelsesmedlem foreningens oprettelse på denne måde: *'Det var de der jyske gutter, der kom til København, og nu skulle der ske noget. Og så havde de en idé med, at idræt og kultur skulle mødes, og det skulle være for alle samfundsgrupper, der i blandt også etniske børn og unge'*. Oprettelsen af motionscenteret i Vindinge Idrætsforening i 2005 er i høj grad et resultat af den daværende formands ihærdige indsats. Bag etableringen og udviklingen af motionscenteret i Jyllinge står især én mand, der tog initiativ til afdelingen og har været formand for den gennem mange år. I Randers gymnastiske Forening er det især formanden gennem næsten 25 år og den nu fuldtidsansatte forretningsfører, som tilskrives udviklingen fra almindelig konkurrencegymnastikforening til moderne gymnastik- og motionsforening med 3.500 medlemmer. Omvendt er det også utilstrækkelighed hos ham selv - mangel på tid og kræfter -, som en af de interviewede formænd bruger som 'undskyldning' for, at foreningen på nogle områder ikke har udviklet sig, som han kunne tænke sig.

Eksemplerne synes at bekræfte den udbredte forestilling i foreningslivet, at foreningers opståen og udvikling afhænger af ildsjæle – af personer med ideer samt lyst og tid til at realisere dem. På den ene side er det rigtigt, at enkeltpersoner kan have stor og afgørende indvirkning på en forenings udvikling. På den anden side overser denne betagelse af ildsjælen det forhold, at uden opbakning, støtte og involvering fra mange andre, kan ildsjælen ikke gennemføre ret meget.

De interviewede foreningsledere er selv inde på, at nye aktiviteter i foreningen ofte er et resultat af ideer og ønsker fra fx et medlem i bestyrelsen, en instruktør, nogle medlemmer eller henvendelser udefra. I Randers gymnastiske Forening blev spinning således oprettet, fordi to medlemmer foreslog, at det blev taget op, og *'de solgte sagen godt. Vi kendte ikke engang de to, men de forpligtede sig til at få det til at lykkes'*. Flere af foreningerne lægger da også vægt på, at aktiviteterne i foreningen afhænger af, at der er nogen der brænder derfor. I Salto City udgør de nye motionstræningsformer kun en lille del af foreningen, fordi *'der ikke er nogen, som har ytret ønske om det (...), der skal være nogen som brænder for det, ellers falder det bare til jorden'*. Noget i samme stil siger de i Randers gymnastiske Forening. *'Hvis ikke der er nogen, som brænder for det, så må det dø, og så må det genopstå, når der igen er nogen, der kan give det ilt'*.

Rummelighed og regelfrihed

'Ja jeg ved ikke, hvorfor vi gør det (...) gymnastik er jo nok i forvejen ret bred i genren, så det er ikke så unaturligt at tage de nye aktiviteter op, det er så bred en palette i forvejen med konkurrencegymnastik, springgymnastik, mor-far-barn-gymnastik osv.'. Sådan svarer formanden for Randers gymnastiske Forening på spørgsmålet, hvorfor foreningen har taget step og spinning på programmet og også oprettet et motionscenter. Denne rummelighed – som de øvrige foreninger også giver udtryk for – er en af forklaringerne på gymnastikforeningernes forandring.

Inden for den såkaldt folkelige gymnastik er der ingen formelle regler for gymnastikken. Derfor er øvelser og træning bestandigt blev udfordret og fornyet, nye 'systemer' har afløst gamle, inspiration fra omverdenen har tilført gymnastikken nye sider osv. Tidligere var der dog klare normer for gymnastikkens indhold, æstetik og mening, og det gav ikke plads til hvad som helst. I adskillige år vægrede mange gymnastikledere sig fx mod at tage aerobic op. I dag er det først og fremmest medlemmernes ønsker, og det de mest engagerede i foreningen brænder for, som er afgørende for, om foreningen tager en ny aktivitet op. Så selvom formanden for en af foreningerne omtaler nogle af de moderne træningsformer som *'alt det moderne fis'*, så er han ikke tvivl om, at foreningen skal have det på programmet. En anden formand betegner de nye træningsformer som *'et*

modefænomen (men) vi skal jo sørge for at folk får motion og har det sjovt, det er det vi er her for'.

Den lokale kontekst

Forenings-motionscentrene er næsten udelukkende opstået i mindre bysamfund eller landsbyer. Det viser, på den ene side, at den moderne motionskultur for længst har vundet indpas på landet. Og måske er der mere 'iværksætterkultur' i de små samfund. Man må, og skal, klare sig selv. Lige som man selv må gøre en indsats for at bevare en dagligvareforretning, når det ikke mere er rentabelt for købmanden og Brugsen at drive en forretning i byen. På den anden side er kommercialiseringen af motionsaktiviteterne ikke i samme grad slået igennem på landet som i byerne. Måske fordi man uden for de større byer stadig foretrækker foreningen. En anden plausibel forklaring er, at lokalsamfundene på landet er for små til, at man kan leve af at drive et privat motionsinstitut. Man kan i hvert fald konstatere, at de store motionskæder koncentrerer sig om store og mellemstore byer, og blandt de foreningsdrevne motionscentre er der flere eksempler på foreninger, der har overtaget et privatejet motionscenter, da det var på vej til at lukke (bl.a. i Hjørring, Hadsten og Auning). Men det kan også hænge sammen med, at det er på landet, at vi især finder de store flerstrengede idrætsforeninger, som har et stærk lokal forankring, og derfor ser det som et vigtigt formål med foreningen at have et bredt udbud af idræts- og fritidsaktiviteter, som gør lokalsamfundet attraktivt at bo i. *'Vi vil gerne være hele lokalsamfundets idrætsforening'*, fortæller den tidligere formand for Vindinge Idrætsforening, og da brugerundersøgelsen viste, at beboerne gerne ville gå til styrketræning i foreningen, så måtte man jo vove springet.

De store gymnastikforeninger har også lokalsamfundet på sinde. Salto City vil gerne være forening for Vesterbro, Sønderød Gymnastikforening vil gerne være et lokalt samlingspunkt og give alle i byen mulighed for at motionere, Skjold gymnastik Birkerød vil hellere udvikle tilbudene for borgerne i Birkerød end udvide foreningen til hele den nye Rudersdal kommune, og Randers gymnastiske Forening overvejer at tage badminton på programmet, fordi aktiviteten ikke findes i den bydel, hvor foreningen især holder til.

Foreningstypen

De fleste foreningsmotionscentre er opstået som en del af en flerstrengt idrætsforening, en firmaidrætsforening eller en beboerforening. Det går imod en tendens til, at nye aktiviteter organiseres i enstrengede foreninger, og idrætsgrene skiller sig ud fra flerstrengede foreninger. Det kan hænge sammen med, at flerstrengede idrætsforeninger i højere grad end enstrengede aktivitetsforeninger opfatter sig som forening for et lokalsamfund (Ibsen 2006). Samtidig har mange flerstrengede foreninger tradition for at tage nye aktiviteter op. Men det spiller givetvis også en rolle, at disse foreninger i højere grad har kapacitet og ressourcer til at gå i gang med opgaven. De har rutinerede ledere, erfarne instruktører, kapital og ofte også råderet over lokaler, der kan bruges. Til sammenligning er det en meget vanskeligere og mere risikabel opgave at danne et foreningsdrevet motionscenter, uden den støtte en flerstrengt forening kan give, end det er at oprette en gymnastikforening eller en basketballklub.

De fire undersøgte gymnastikforeninger, som alle er enstrengede foreninger, viser imidlertid, at udviklingen af gymnastikforeningerne ikke i samme grad hænger sammen med, om foreningen er en del af en flerstrengt idrætsforening. Tværtimod har to af de fire foreninger gjort sig fri af en flerstrengt forening. De karakteriserer imidlertid de fire gymnastikforeninger, som indgår i denne undersøgelse, at de i nogen grad opfatter sig som lokalsamfundets forening, og derfor er indstillet på at tage aktiviteter op, som ikke findes i byen eller bydelen.

Konkurrence

En femte faktor som har påvirket udviklingen i den foreningsorganiserede gymnastik og motion er væksten i og konkurrencen fra den kommercielle motionsidræt. Hidtil har det været den kommercielle sektor, der har bestemt udviklingen i motionscentre. Både hvad angår aktiviteter og udstyr i motionscenteret og den måde, de fungerer på. Foreningsmotionscentre er meget bevidste om, at de skal følge med udviklingen. De skal have det nyeste udstyr og være klar til at tilbyde nye aktiviteter, som pludselig 'hitter' på motions-markedet. De får inspiration dertil fra de firmaer, som de køber udstyr fra, fra de mange magasiner på området, og ikke mindst fra medlemmerne, der ofte

kommer med ønsker om udstyr og aktiviteter, de har mødt andre steder. Derimod synes der ikke at ske en 'afsmitning' fra de kommercielle motionscentre via instruktørerne. Da de fleste instruktører arbejder frivilligt eller får løn for nogle få timer om ugen, er foreningsmotionscentrene ikke blevet et jobmarked for professionelle fitnessinstruktører, og derfor sker der heller ikke en overføring af normer og aktiviteter via instruktørerne.

Den samme afsmitning synes også at ske i gymnastikforeningerne, men her sker der i højere grad en tilpasning af de nye aktiviteter til den traditionelle foreningsgymnastik. I hæfte III fra dette forskningsprojekt: 'Tradition, fusion, mission. Gymnastikkens bevæggrunde' betegner vi denne gymnastik som 'fusionsgymnastik'. Inspirationen til de fleste af de nye trænings- og motionsformer i foreningerne er kommet fra den kommercielle sektor – men ofte formidlet af DGI på fx Gymnastikinspiration i Herning –, og de mere individuelt tilpassede og fleksible træningsmuligheder synes også at være hentet derfra. Foreningerne siger selv, at de forsøger at følge med i, hvad der kommer af nye aktiviteter, men ofte sker afsmitningen ved, at medlemmer eller instruktører har prøvet en træningsform, som de kunne tænke sig, at foreningen tager op. Afsmitningen sker imidlertid ikke, fordi foreningerne føler sig presset til at tage nye aktiviteter op for at holde på medlemmerne og klare sig i konkurrencen med de kommercielle motionscentre.

Hvis foreningen tilpasser sig de nye trænings- og organiseringsformer, som de kommercielle motionscentre har fået succes med, så har den en konkurrencefordel. Mange af de foreningsdrevne motionscentre kan tilbyde træning til priser, der er under halvdelen af, hvad det koster at gå til det samme i et kommercielt motionscenter. En undersøgelse viser da også, at medlemmer af forenings-motionscentre er mere tilfredse med kontingentets størrelse, end medlemmer på almindelige gymnastikhold er, selvom prisen for det sidste er betydeligt lavere, og man i højere grad er overladt til sig selv i motionscentrene (Larsen 2004). Den store tilfredshed skyldes givetvis en bevidsthed om, at det er meget dyrere at gå til den samme form for motion i et kommercielt motionsinstitut. Samtidig har forenings-motionscentrene den økonomiske fordel, at de har lavere eller slet ingen udgifter til løn, og der er ingen ejere, der skal have del i overskuddet. Det billiggør også forenings-motionscentrene, at der typisk er et stort element af 'selvforvaltning' i centrene. Medlemmerne får selv en 'nøgle', så de selv kan låse sig ind, når de ønsker at træne – uden opsyn fra ansatte – og man gør meget ud af,

at medlemmerne selv er ansvarlige for, at redskaberne bliver lagt på plads, at man hjælper hinanden og i det hele taget holder orden på stedet. Selvom kontingentet er relativt lavt, kan forenings-motionscentrene generere et overskud, der kan bruges til at udvikle centeret eller støtte aktiviteter for børn og unge i samme forening. Givetvis noget som yderligere giver centeret et positivt image i sammenligning med de kommercielle centre. Især i mindre bysamfund. Måske deres succes også skyldes, at de tiltrækker målgrupper, der ellers ikke ville komme i et motionscenter? Ældre og dem der ikke er til at gå i stramme tights kommer (ifølge de interviewede) i foreningscentrene. Det er en helt ny målgruppe, som hverken de kommercielle centre eller de traditionelle foreninger hidtil har haft succes med at få fat i.

Litteratur

Følgende artikler, rapporter og bøger har været en inspiration for analysen:

Aldrich, Howard E. and Pfeffer, Jeffrey (1976): *Environments of Organizations*. in: Annual Review of Sociology. pp. 79 - 105.

Bille, T.; Fridberg, T.; Storgaard, S. og Wulf, E. (2005): *Danskernes kultur- og fritidsaktiviteter 2004 – med udviklingslinjer tilbage til 1964*. akf forlaget.

Carrol, G. R. (1984): *Organizational Ecology*. Annual review of Sociology, 10, 71-93.

Ibsen, Bjarne (2002): *Idræt i Vindinge*. Forskningsnotat. Institut for Forskning i Idræt og Folkelig Oplysning.

Ibsen, Bjarne og Larsen, Knud (2004): *Fra gymnastik til motionisme?*. Hæfte I fra forskningsprojektet 'Folkelig gymnastik i en moderne motionskultur'. Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Syddansk Universitet. www.dgi.dk/gymnastik.

Ibsen, Bjarne (2006): Foreningslivet i Danmark. I Thomas Boje og Bjarne Ibsen. *Frivillighed og nonprofit i Danmark – omfang, organisation, økonomi og beskæftigelse*. Socialforskningsinstituttet. 06: 18.

Kirkegaard, Kasper Lund (2007): *Konkurrencedygtige ikke-kommercielle fitnesscentre*. I 'Overblik – Nyt fra IDAN', april 2007.

Larsen, Knud (1997): *Holbækprojektet: Voksnes idrætsdeltagelse i et lokalsamfund*. København. Danmarks Idræts-Forbund og Center for Idrætsforskning, Københavns Universitet.

Larsen, Knud (2003 a): *Idrætsdeltagelse og idrætsforbrug i Danmark*. Forlaget Klim

Larsen, Knud (2003 b): *Den tredje bølge*. Lokale- og Anlægsfonden. 2003.

Larsen, Knud (2004): *Træning på hold og i motionscenter. Resultater fra en spørgeskemaundersøgelse i foreninger i DGI Roskilde Amt*. Hæfte II fra forskningsprojektet 'Folkelig gymnastik i en moderne motionskultur'. Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Syddansk Universitet. www.dgi.dk/gymnastik.

Mickler, Werner og Moser, Thomas (1988). *Warum Fitness-Studios attraktiv sind. Eine motivationspsychologische Analyse*. I Schulz. N / Allmer. H. (Hrsg.) (1988). *Fitness-Studios. Anspruch und Wirklichkeit. Brennpunkte der Sportwissenschaft*, Deutsche Sporthochschule Köln, 2. Jhg. 1988/2.

Ottesen, Laila og Ibsen, Bjarne (1999): *Idræt, motion og hverdagsliv - i tal og tale*. Forskningsrapport. Institut for Idræt

Pape, Christina Holck (2002): *Aerobic – rum, rammer og relationer. En komparativ analyse af aerobic i idrætsforeningen og fitnesscenteret*. Speciale fra Institut for Idræt og Biomekanik. Syddansk Universitet.

Rasmussen, Troels (2001): *Lederuddannelse og demokrati. En gymnastikhøjskoles historie*. Odense Universitetsforlag.

Steen-Johnsen, Kari og Engelsrud, Gunn (2002): Mellom selvutfoldelse og konformitet – treningssenteret som arena for tvetydig erfaring. I: Seippel, Ørnulf (red.). *Idrettens bevegelser. Sosiologiske studier av idrett i et moderne samfunn*. Novus Forlag. Oslo.

Steen-Johnsen, Kari og Kasper Lund Kirkegaard (2008). *Fitness in the Nordic context: the question of commercialism versus volunteerism*. I 'Sport in Society' (under publicering).

Thrane, Christer (2002): *Fysisk aktivitet: begrunnelser, utbredelse og determinanter*. I Seippel, Ørnulf (red.). *Idrettens bevegelser. Sosiologiske studier av idrett i et moderne samfunn*. Novus Forlag. Oslo.

Ulseth, Anne-Lene Bakken (2003): *Treningscentre og idrettslag. Konkurrerende eller supplerende tilbud?* Institutt for samfunnsforskning. Rapport 2003:2.

Ulseth, Anne-Lene Bakken (2002): *Rekreasjon eller prestasjon? Kvinner og menns begrunnelser for å trene.* I: Seippel, Ørnulf (red.). *Idrettens bevegelser. Sosiologiske studier av idrett i et moderne samfunn.* Novus Forlag. Oslo.